

Estlandssvensk Eestirootslane

Nummer 1 - 2016

Från Birkas folkhög- och
lantmannaskola till Nuckö gymnasium

Pürksi põllutöö- ja rahvaülikoolist
Noarootsi gümnaasiumiks

Estlandssvensk/Eestirootslane

Utgiven av Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning
 Väljaandja Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus
 Rüütli 9
 10130 Tallinn
 Tel: +372 644 1921
 E-post: info@eestirootslane.ee
 Ansvarig utgivare/Vastutav väljaandja: Ülo Kalm

Redaktion/Toimetus
Ingegerd Lindström, redaktör, Toivo Tomingas, Jana Stahl
 Översättningar: *Ivar Rüütli*
 Tryck/Trükikoda: *Printon Printing House, Tallinn*

ISSN 2000-2416

Styrelsen i Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse juhtkond

Estlandssvenskarnas
 Kulturförvaltnings
 ordförande Ülo Kalm

Eestirootslaste
 Kultuuriomavalitsuse
 esimees Ülo Kalm

Kulturförvaltningens
 styrelses ordförande
 Jana Stahl

Omaavalitsuse juhatuse
 esimees Jana Stahl

Estlandssvenskarnas
 Kulturförvaltnings vice ordförande
 Ingegerd Lindström

Eestirootslaste
 Kultuuriomavalitsuse aseesimees
 Ingegerd Lindström

Ledamot i stiftelsen
 Karolina Ullman

Eestirootsi Kultuuri sihtasutuse
 liige Karolina Ullman

Ledamöter Kulturförvaltningen/Kultuuriomavalitsuse liikmed

Neeme Kari

Elna Siimberg

Raul Targamaa

Kai Tennisberg

Ledamot redaktionen
 Toivo Tomingas

Ajalehe toimetuse liige
 Toivo Tomingas

Kontakt med styrelsen/Juhatuse e-posti aadressid
fornamn@eestirootslane.ee/eesnimi@eestirootslane.ee

Kontakt med redaktionen/Toimetuse e-posti aadressid
fornamn@eestirootslane.ee/eesnimi@eestirootslane.ee

INNEHÅLLSFÖRTECKNING / SISUKORD

Sid/lk 4	Ledaren/Juhtkiri, <i>Ülo Kalm</i>
Sid/lk 5	Ledaren/Juhtkiri, <i>Jana Stahl</i>
Sid/lk 6	Rapport från Kulturförvaltningen, <i>Ingegerd Lindström</i>
Sid/lk 7	Estlandssvenskarnas tredje sång- och dansfest på väg, <i>Jana Stahl</i>
Sid/lk 8	Kultuuriomavalitsuse tegevusest, <i>Ingegerd Lindström</i>
Sid/lk 9	Eestirootslaste kolmas laulu- ja tantsupidu tulekul, <i>Jana Stahl</i>
Sid/lk 10	Birkas – en svensk folkhögskola i Estland
Sid/lk 10	Birkas sett med andra ögon, <i>Bertil Granberg</i>
Sid/lk 14	Från skola till kontor till skola igen
Sid/lk 14	Tre upplevelserika år på Nuckö, <i>Pauliina Mantsinen</i>
Sid/lk 15	Läsåret 2015/15 – jubileumsåret..., <i>Laine Belovas</i>
Sid/lk 16	Pürksi – rootsikeelne rahvaülikool Eestis
Sid/lk 16	Pürksist teise pilguga. <i>Bertil Granberg</i>
Sid/lk 20	Koolimaja, kontor ja taas koolimaja
Sid/lk 20	Kolm meeldejäätavat aastat Noarootsis, <i>Pauliina Mantsinen</i>
Sid/lk 21	Õppeaasta 2015/2016 oli Noarootsi hariduselu juubelite aasta, <i>Laine Belovas</i>
Sid/lk 22	Laulupeoproloog
Sid/lk 23	Ain Haas, <i>Lena Weesar</i> (svensk text)
Sid/lk 26	Ain Haas, <i>Lena Weesar</i> (eesti keeles)
Sid/lk 29	Estlands eget Machu Picchu, <i>Jana Stahl</i>
Sid/lk 30	Eesti oma Machu Picchu, <i>Jana Stahl</i>
Sid/lk 31	Om Kulturdagen och Ormsö Blod, <i>Toivo Tomingas</i>
Sid/lk 32	Kultuuripäevast ja Vormsi Verest, <i>Toivo Tomingas</i>
Sid/lk 33	Toivo Tomingas ilmutas kolmanda "Vormsi vere" kogumiku, <i>Kaire Reiljan</i>
Sid/lk 34	Tredje samlingen av "Ormsö blod", <i>Kaire Reiljan</i>
Sid/lk 35	Sångfestprolog
Sid/lk 36	Odensholms byalag, <i>Mats Erkas</i>
Sid/lk 36	Osmussaare Kogukond, <i>Mats Erkas</i>
Sid/lk 37	Ormsö Kulturläger..., <i>Jana Kokk</i>
Sid/lk 38	Vormsi Kultuurilaager..., <i>Jana Kokk</i>
Sid/lk 39	Jubilarer juli-december 2016/Juubilarid juuli-detsember 2016

Framsida: Tavla med motivet Birkas folkhög- och lantmannaskola. Målad av Hjalmar Lindström 1976. Hjalmar och hans fru Ingrid gick båda på skolan 1932 respektive 1938.

Detta nummers tema är Birkas folkhög- och lantmannaskola från 1920-talet till dagens Nuckö gymnasium 2016.

Esikülg: Pürksi põllutöö- ja rahvaülikooli motiiviga maal. Hjalmar Lindström, 1976. Hjalmar ja ta abikaasa Ingrid käisid koolis vastavalt 1932. ja 1938. aastal.

Käesoleva numbri teemaks on Pürksi põllutöö- ja rahvaülikool 1920. aastatest kuni Noarootsi gümnaasiumini 2016.

Nästa nummer av tidningen kommer ut i slutet av året. **Stoppdatum för manus är den 15 oktober!** Glöm inte att skicka in ditt eller din förenings bidrag i tid! Skriv lite om vad er förening haft för sig under sommaren! Vi önskar också att ni som fått ett projektbidrag från Kulturförvaltningen skriver en liten artikel om hur projektet har utfallit och vad som gjorts inom dess ramar!

Vi tar tacksamt emot alla bidrag.

Ajalehe järgmine number ilmub aasta lõpus. Kaastööde esitamise **tähtaeg on 15. oktoober**. Ärge siis unustage need õigel ajal esitada! Ootame kirjutisi teie ühingu suvistest tegemistest. Kultuuriomavalitsuselt projektitoetust saanutelt ootame lühiülevaadet projekti tulemustest!

Oleme tänulikud igasuguse materjali eest.

Ülo Kalm
ordförande
Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning

Kära läsare!

Dethäråret är lite speciellt. Hans Majestät, Sveriges Konung, Carl XVI Gustaf firade sitt 70-årsjubileum.

Genom Konung Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur har alla svensksbygder fått del av bidrag som Hans Majestät har beviljat under årtionden. Tack vare stödet från Hans Majestät blev vår utbildning och kultur som i nära ett halvsekel hade legat i skuggornas värld, åter värderade som vi med stolthet,

både hemma och utomlands, presenterar för våra gäster.

Estlandssvenska Kulturrådet har vid sitt vårmöte fattat beslutet att uppmärksamma Hans Majestät med vår högsta utmärkelse, Hans Pöhls medalj, för sin insats för det estlandssvenska kulturavet under årtionden.

Vi har fått den största ära och uppskattning i och med kungaparets besök till Estland 1992 och 2002. Vi tror och hoppas att vi, redan i den närmaste framtiden, återigen får välkomna Deras Majestäter här på vår sida Östersjön.

Årets viktigaste händelse för oss alla är Estlandssvenskarnas tredje sång- och dansfest som äger rum den 2 juli på borggården i Hapsal. Ta med era vänner och bekanta för att återigen tillsammans njuta av den underbara kraften som förenar sång och dans.

Eftersom Kulturrådets treåriga mandatperiod tar slut i år så har vi nyval i höst. Härmed vill jag hjärtligt tacka alla som under åren har gjort sitt bästa för att bevara och

vidareutveckla vårt speciella och vackra kulturarv.

Jag vill också önska att alla som känner sig ha viljan och styrkan att ställa upp vid valet av Kulturrådet och vara med i Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning inom nästa tre år, gör det!

Vår folkgrupp är liten och varje röst är viktig. Kära väljare, en uppmaning också till dig, var med i valet och gör din insats. Det är endast tillsammans vi kan bevara och vidareutveckla vårt gemensamma kulturarv.

Ha en bra tid med minnesvärda upplevelser och trevliga möten!

*Redaktionen önskar
er alla en riktigt skön
sommars!*

Estlandssvenskarnas Sång- och Dansfest

Lördag 2 juli

Biskopsborgen i Hapsal

Dragspelskonsert vid
Kursalen i Hapsal

Fredagen den 1 juli
klockan 19.00

Kl 11-11.30 Bön för sång- och dansfesten i Hapsals domkyrka
Kl 12-13.00 Procession, öppnande av sång- och dansfesten
Kl 13-15.00 Sång- och dansfest, sångfest
Kl 15-16.00 Picknik paus
Kl 16-18.00 Sång- och dansfest, dansfest
Kl 19-20.00 Konsert med manskörerna i Hapsals domkyrka

Jana Stahl
Omavalitsuse juhatuse esimees

Hea lugeja!

Tänavune aasta on eriline Tema Majesteet Rootsi Kuningas Carl XVI Gustaf tähistas oma 70. juubelit.

Kuningas Gustaf VI Adolphi Rootsi Kultuurifondi kaudu on Tema Majesteedi poolt aastakümnete jooksul eraldatud toetused jõudnud igale eestirootslaste ajaloolisele asualale. Paljuski tänu Tema Majesteedi toele sai meie pea pool sajandit varjusurmas

olnud haridus ja kultuur taas väärtustatud, mida me taas uhkusega tutvustame külalistele nii kodu- kui välismaal.

Eestirootslaste Kultuurinõukogu otsustas oma kevadkoosolekul tunnustada Tema Majesteeti aastakümnete jooksul antud panuse eest eestirootslaste kultuuripärandisse meie kõrgeima tunnustuse Hans Pöhli medaliga.

Meile on osaks saanud suurim austus ja tunnustus Kuningapaari külaskäikudel Eestisse 1992. ja 2002. aastal. Usume ja loodame, et juba lähemas tulevikus saame taas tervitada Nende Majesteete ja öelda tere tulemast siia poole Läänemerd.

Aasta tähtsündmuseks meile kõigile on kindlasti Haapsalu piiskopilinnuse õuel 2. juulil toimuv III Eestirootslaste laulu- ja tantsupidu. Võtke kaasa sõbrad ja tuttavad, et taas üheskoos nautida laulu ja tant-su ühendavat imelist jõudu.

Kuna 2016. aastal täitub Kultuurinõukogul 3-aastane tegevusperiood, siis ootavad meid sügisel

ees uued valimised. Siinkohal tänan südamest kõiki, kes aastate jooksul andnud endast parima, meie omanäolise ja kauni kultuuripärandi hoidmisel ja edasikandmisel.

Veel soovin, et kõik, kes tunnevad endas tahet ja jõudu Kultuurinõukogu valimistel kandideerida ning järgmised 3 aastat enda kanda võtta Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse töö, tehke seda kindlasti.

Meie rahvusgrupi suurus on väike ja iga hääl valimistel oluline. Hea valija panen ka sinule südamele, osale kindlasti valimistel ja anna oma panus. Ainult üheskoos suudame hoida ja edasi kanda meie ühist kultuuripärandit.

Kaunist meeldejäivate elamuste ja toredate kohtumiste rikast aega!

*Toimetus soovib
kõigile kaunist suve!*

Eestirootslaste laulu- ja tantsupidu 2016

Laupäev 2. juuli

Haapsalu Piiskopilinnuses

Lõõtspillikontsert
Haapsalu Kuursaali
juures

Reede 1. juuli
kell 19.00

Kl 11-11.30 Laulu- ja tantsupeo palvus Haapsalu Toomkirikus

Kl 12-13 Rongkäik, laulu- ja tantsupeo avamine

Kl 13-15 Laulu- ja tantsupidu, laulupidu

Kl 15-16 Piknikupaus

Kl 16-18 Laulu- ja tantsupidu, tantsupidu

Kl 19-20 Lauupeo ühendatud meeskooride kontsert Toomkirikus

Rapport från Kulturförvaltningen

Ingegerd Lindström

Kulturförvaltningen höll sitt vårmöte den 9 april i Tallinn. Mötet öppnades av kulturrådets ordförande Ülo Kalm och mötet inleddes med en tyst minut för Uile-Merike Kärk-Remes som avled förra året. Hon var den som var med från allra första början i Kulturrådet och var dess första ordförande 2007 till 2010. Efter det har hon suttit i kulturrådet som ledamot ända fram till sin död.

Denna gång hade vi bjudit in några gäster som inledde mötet, enligt den ändrade dagordningen, för att ge en översikt över viktiga framtidsfrågor för Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning, t.ex. vallängder, Aibolands museum osv. Det var Anne-Ly Reimaa från Kulturministeriet, den svenska ambassadören Anders Ljunggren och Mirjam Rääbis från Kulturministeriet. Den sistnämnda är museiansvarig på Kulturministeriet.

Den första diskussionen handlade om valet i höst. Anne-Ly Reimaa informerade om att det dels är en ny kulturminister men också nya jurister på ministeriet som har tolkat lagen om kulturautonomi, om vilka som får rösta och vilka som är valbara till kulturrådet, på ett nytt sätt. I starten 2007 var den estniska staten mycket generös och tolkade lagen så att även de med estniskt medborgarskap som bodde utanför Estland, i första hand Sverige, skulle kunna få vara delaktiga i val och vara valbara till kulturrådet. Men nu har man alltså tolkat lagen annorlunda. Detta skulle vara förödande för Kulturförvaltningen då vi idag endast har 600 personer

inskrivna i minoritetslängden varav 207 finns i Sverige. Då blir förvaltningen väldigt sårbar eftersom en betydlig del av folkgruppen mister sin medbestämmanderätt, bl.a. rätten att välja det nya kulturrådet.

Mötet skickade med en önskan till kulturministern via Anne-Ly Reimaa att man skulle ompröva detta beslut en gång till. Cirka en vecka efter mötet fick Ülo Kalm ett glädjande besked om att kulturministern hade fattat beslutet att detta val kan gå till som tidigare, det vill säga att även vi i Sverige kan vara med och rösta och vara valbara till kulturrådet. Detta betyder att vi fått tre år på oss (före 2019 års val) att tillsammans med Kulturministeriet och andra ministerier uppnå nödvändiga ändringar och undantag som tillåter oss genomföra 2019 års val i enlighet med lagen.

Aibolands museum

Mirjam Rääbis, museiansvarig på Kulturministeriet, informerade om att ministeriet genomför en museireform från 2012. Detta innebär att även Aibolands museum ingår i denna omorganisation.

Aibolands museum har två alternativ:

- 1) att bli en egen stiftelse
- 2) att Aibolands museum går in under Hapsal och Läänemaa museers stiftelse.

Ministeriet anser att variant två är bäst. På Aibolands museum tillsammans med Runö museum finns idag 5 anställda. Dagens museiarbete med så få anställda fungerar inte. Sammanslagningen gör det

möjligt att samordna funktioner. Många ifrågasatte om Aibolands museum verkligen kan behålla sin estlandssvenska identitet vid en sammanslagning med Hapsal och Läänemaa museer. Enligt Mirjam är rädslan för att Aibolands museums identitet skall försvinna obefogad. Andra museer med stark egen identitet, som till exempel Ilon Viklands Sagoland, har bevarat sin identitet trots att de ligger under Hapsal och Läänemaas stiftelse.

Ülo Kalm är, som alla vet, den nuvarande chefen på museet. Hans arbetsavtal löper tills den nya stiftelsen startar eller 3 år från och med den 6 maj. Ministeriet är väldigt nöjd med Ülos arbete och vill inte mista honom.

Stiftelsen Haapsalu och Läänemaa museers ägare är Hapsal stad och staten. Idealiskt vore att Aibolands museum anslöt sig till Hapsal och Läänemaa museers stiftelse i slutet av 2016.

Mötet beslutade med 16 röster för och 2 röster emot att Aibolands museum skall gå samman med Haapsalu och Läänemaa museum stiftelse. Det slutgiltiga beslutet om hur det blir med Aibolands museum tar Kulturministeriet men de ville gärna ha Kulturförvaltningens åsikt om saken.

Estlandssvenskarnas Kulturbärare

Ülo föreslog att utnämna kung Carl Gustaf till Estlandssvenskarnas Kulturbärare för de många bidrag från Svenska kungafonden som estlandssvenskarna har fått.

Denna medalj skulle utdelas i samband med kungens 70-årsdag den 30 april. Aibolands museum gratulerar kungen på hans födelsedag med ett telegram. Mötet beslöt enligt Ülos förslag.

Svenskdagen 2017

Eftersom Kulturförvaltningen firar 10-årsjubileum nästa år skall Svenskdagen firas lite extra. Då en ny styrelse börjar arbeta efter valet, som sker den 4–6 november, beslöt mötet att vi måste ta ett beslut redan nu för att hinna arrangera Svenskdag 2017. Vi beslöt att Svenskdagen 2017 skall förläggas till Padise herrgård.

Projekt 2016

Jana meddelade att det 2016 hade delats ut 12 178,52 euro till olika projekt.

Valåret 2016

Valet är bestämt till den 4-6 november 2016. För valets genomförande har vi sökt särskilda pengar. Valkommissionen tillsätts av Kulturministeriet och består av 3 personer. I Sverige kommer man att kunna få hjälp, med hur man röstar, på Roslagsgatan. För att säkerställa att valkuverten som skickas från Sverige till Estland inte blir försenade ber vi våra väl-

jare vara vänliga och kontrollera sin post under tidsperioden före val så att valkuvertet har kommit fram till er, informera Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning om ev. ändringar i kontaktadressen och posta valkuvertet i rätt tid, senast det datum som står på valkuvertet.

Glöm inte att rösta! Det är mycket viktigt för fortlevnad av Estlandssvenskarnas Kulturautonomi att alla som får rösta gör det.

Estlandssvenskarnas tredje sång- och dansfest på väg

Jana Stahl

Estlandssvenskarnas tredje sång- och dansfest som nu har blivit tradition äger rum vart tredje år i Hapsals biskopsborg. Det är traditionens makt som denna gång samlar oss i större mängd än år 2013 – ca 600 sångare och dansare har anmält sig, varav fyra manskörer. Som vanligt kommer deltagare från Estland, Finland och Sverige, man får lyssna till sånger på både estniska och svenska, och man dansar danser från svenskbygden. Det är sammanlagt 15 sångkörer och 10 dansgrupper som kommer att uppträda. Bland sångkörerna deltar Rådmansö Skärgårdskör, den estniska kören i Stockholm, Nyköpings manskör och Aibokören från Sverige samt Östersundom Sångkör från Finland. Dessutom estniska manskörer Runo från Lihula och Mihkel Lüdigs manskör, blandade kören Taritu från Padise och blandade kören

från Gustav-Adolfsgymnasiet, svenska St.Mikaelsförsamlingen i Tallinn, Gamla stans Utbildningskollegium samt kvinnokörerna Netty och Kaasike.

Bland dansgrupperna deltar de blandade grupperna Leesikad, Juhukse, Leigarid och Ürgleigarid, Ormsös kvinnliga folkdanslag samt folkdanslagen Kalurineiid, Noarootsi naised och Lepa-Lind från Estland. Från Sverige kommer de blandade grupperna Virvel och Rågöbornas folkdanslag.

Traditionsenligt äger evenemanget rum i estlandssvenskarnas huvudstad Hapsal, traditionsenligt består festen av sångfesten och dansfesten inklusive en picknickrast, traditionsenligt kommer det urgamla estlandssvenska kulturarvet och också nya verk att framföras, men festens bärande idé är alltså kontinuitet. Konti-

nuiteten är det att vi kan samlas på en gemensam familjefest och att man dansar och sjunger välkända sånger och danser från 1933 års festprogram, kontinuiteten finns i deltagarnas vilja att återigen tillsammans sjunga och dansa. Återigen lånar vi bekanta element från den första sångfesten för att utforma festplatsen, dessutom texter från första festen, och därför hörs också den vackra prologen från första sångfesten som samklingar med festens fosterländska sånger och traditionella danser.

Under sång- och dansfesten överlämnas högtidligt Hans Pöhls medalj till årets Estlandssvenska Kulturbärare.

Kultuuriomavalitsuse tegevusest

Ingegerd Lindström

Kultuuriomavalitsuse kevadkoosolek toimus 9. aprillil Tallinnas. Koosoleku avas kultuurinõukogu esimees Ülo Kalm, kelle ettepanekul korraldati leinaseisak möödunud aastal surnud Uile-Merike Kärk-Remesi mälestuseks. Uile osales Kultuurinõukogu tegevuses algusest peale ning oli selle esimene esimees 2007–2010, seejärel kuni surmani kultuurinõukogu liige.

Seekord olime kohale kutsunud külalisi, kes alustasid muudetud päevakorra alusel, et anda ülevaade Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse tuleviku jaoks olulistest küsimustest nagu valimisnimekirjad, Rannarootsi muuseumi tulevik jne. Nendeks olid Anne-Ly Reimaa kultuuriministeriumist, Rootsi suursaadik Eestis Anders Ljunggren ja Kultuuriministeriumi muuseuminõunik Mirjam Rääbis.

Esimene päevakorrapunkt puudutas sүgisesi valimisi. Anne-Ly Reimaa andis teada, et ministeriumis on nii uus minister kui uued juristid, kes tõlgendavad Vähemusrahvuse kultuuriautonomia seadust selle kohta, kes võivad kultuurinõukogu valimistel hääletada ja kandideerida, teistmoodi. 2007. aastal oli Eesti riik väga suuremeelne, tõlgendades seadust nii, et Kultuuriomavalitsuse kultuurinõukogu valimistel osaleda ja kandideerida võisid ka väljaspool Eestit, eelkõige Rootsis elavad Eesti kodakondsusega isikud. Nüüd tõlgendatakse seadust niisiis teisiti. Kuna praegu on vähemusrahvuse nimekirja kantud 600 isikut, kellest 207 elab Rootsis, tähendaks see Kultuuriomavalitsuse

sele tagasilööki. Nii muutub Kultuuriomavalitsus väga haavatavaks – oluline osa rahvusgrupist kaotab kaasaraäkimise õiguse, sealhulgas õiguse valida uut kultuurinõukogu.

Koosolek saatis Anne-Ly Reimaa kaudu kultuuriministrile palve see küsimus veel kord üle vaadata. Umbes nädal pärast koosolekut sai Ülo Kalm rõõmustava teate, et kultuuriministri otsuse kohaselt võivad seekordsed valimised toimuda varasema põhimõtte järgi, st et kultuurinõukogu sүgisesel valimistel võivad osaleda ja kandideerida ka Rootsis elavad eestirootslased. See tähendab, et meil on aega kolm aastat (enne 2019. aasta valimisi), et üheskoos Kultuuriministeriumi ja teiste ministeriumitega jõuda vajalike muudatuste ja erisusteni, mis võimaldaksid 2019. aastal läbi viia valimised seadustega kooskõlas.

Rannarootsi Muuseum

Kultuuriministeriumi muuseuminõunik Mirjam Rääbis teavitas alates 2012. aastast teostatavast muuseumireformist. See tähendab ka Rannarootsi muuseumi tegevuse ümberkorraldamist.

Rannarootsi muuseumil on kaks valikut:

- 1) muutuda omaette sihtasutuseks
- 2) ühineda Sihtasutusega Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid

Ministeriumi arvates on teine variant parem. Rannarootsi muuseumis koos Ruhnu muuseumiga on praegu viis töötajat. Nii vähese töötajate arvu korral tänapäevane

muuseum ei toimi. Ühendamine võimaldab funktsioone ühitada. Paljud on Rannarootsi muuseumi identiteedi säilimise selle ühinemisel sihtasutusega Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid kahtluse alla seadnud. Mirjami sõnul on hirm Rannarootsi muuseumi identiteedi kadumise pärast põhjendamatu. Teised tugeva identiteediga muuseumid nagu nt Iloni Imedemaa on oma eripära SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid koosseisus säilitanud.

Muuseumi praegune direktor on Ülo Kalm. Tema tööleping kehtib kuni uue sihtasutuse tegevuse alguseni või 3 aastat alates 6. maist. Ministerium on Ülo tööga väga rahul ja soovib tema jätkamist.

SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid kuulub Haapsalu linnale ja riigile. Rannarootsi muuseumi ühinemine SA-ga Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid võiks ideaalis toimuda 2016. aasta lõpus.

Koosolek otsustas 16 poolt- ja 2 vastuhäälega toetada Rannarootsi muuseumi ühinemist SA-ga Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid. Lõpliku otsuse Rannarootsi muuseumi osas langetab Kultuuriministerium, arvestades Kultuuriomavalitsuse seisukohaga.

Eestirootslaste Kultuurikandja

Ülo tegi ettepaneku nimetada Rootsi kuningas Carl Gustaf eestirootslastele Rootsi Kuningafondist eraldatud toetuste eest Eestirootslaste Kultuurikandjaks. Medal antakse üle 30. aprillil, kuninga

70. sünnipäeval. Rannarootsi muuseum saadab kuningale sünnipäeva puhuks õnnitlustelegrammi. Koo-solek kiitis Ülo ettepaneku heaks.

Rootsi päev 2017

Järgmisel aastal saab Kultuuriomavalitsus 10-aastaseks, seepärast tähistatakse Rootsi päeva tavapärasest pidulikumalt. Kuna uus juhatuse astub ametisse pärast valimisi, mis toimuvad 4.-6. novembril 2016, siis tuleb 2017. aasta Rootsi päeva korraldamise otsus langeda juba nüüd. Rootsi päev 2017 otsustati korraldada Padise mõisas.

2016. aasta projektid

Jana teatas, et 2016. aastal jagati eri projektidele 12 178,52 eurot.

Valimiste aasta

Kultuuriomavalitsuse valimised on määratud 4.-6. novembrile 2016. Oleme valimiste läbiviimiseks taotlenud eraldi toetust. Valimiskomisjoni nimetab Kultuuriministerium ja see koosneb esimehest ja neljast inimesest. Rootsis saab hääletusalast abi Roslagsgatanil

SOV kontoris. Selleks, et Rootsist Eestisse saadetavad valimisedelid ei hilineks, palume valijatel jälgida oma posti saabumist valimiste eelneval ajal, teatada Eestirootslaste Kultuuriomavalitsusele õigeaegselt kontaktaadressi muutumisest ja postitada valimisedel varakult ja hiljemalt sedelil märgitud tähtajal.

Minge kindlasti valima! Kõikide hääleõiguslike isikute osalemine valimistel on eestirootslaste kultuuriautonoomia edasikestmise seisukohalt väga tähtis.

Eestirootslaste kolmas laulu- ja tantsupidu tulekul

Jana Stahl

Kolmas eestirootslaste laulu- ja tantsupidu, mis nüüdseks juba traditsiooniks saanud, toimub igal kolmandal aastal Haapsalu piiskopilinnuses. Traditsiooni jõud on see, mis sellel korral kogub meid kokku suuremal hulgal kui aastal 2013 – lauljaid ja tantsijaid on tulemas ligikaudu 600 nende hulgas on meid üllatamas neli meeskoori. Nagu ikka on osalejaid tulemas Eestist, Soomest ja Rootsist ning saab kuulda laule vaheldumisi eesti ja rootsi keeles ja tantsitakse rannarootsi aladelt pärit tantse. Laulukoore on kokku 15 ja tantsurühmi 10. Laulukooridest on tulemas Rådmansö Skårgårdskör, Stockholmi eesti koor, Nyköpingi meeskoor ja Aibokör Rootsist ning Östersundom Sångkör Soomest. Lisaks Eestist meeskoorid Runo, Lihula ja Mihkel Lüdigi meeskoor, segakoored Taritu, Padise ja segakoored

Gustaf Adolphi Gümnaasiumist, Tallinna Rootsi-Mihkli kogudusest, Vanalinna Hariduskolleegeiumist ning naiskoorid Netty ja Kaasike.

Tantsurühmadest on osalemas segarühmad Leesikad, Juhukse, Leigarid ja Ürgleigarid, Vormsi naisrühm ning naisrühmad Kalurineid; Noarootsi naised ja Lepa-Lind Eestist. Rootsist saavad segarühmad Virvel ja Rågöbornas folkdanslag.

Traditsiooniliselt toimub üritus eestirootslaste pealinnas Haapsalus, traditsiooniliselt koosneb pidu laulupeost ja tantsupeost, mida eraldab piknikupaus, traditsiooniliselt esitatakse rannarootslaste kultuuripärandit toetudes arhailisele ja ka uusloomingut, kuid peo märksõnaks jääb ikkagi järjepidevus. Järjepidevus on see, et saame tulla kokku ühisele perepeole ja

järjepidevus on see, et tantsitakse ja lauldakse 1933. aasta programmist tuttavaid laule ja tantse, järjepidevus on osalejate soovis uuesti üheskoos laulda ja tantsida. Ikka ja jälle laename esimesest peost tuttavaid elemente peopaiga kujundamiseks ja lisaks esimesel peol esitatud tekste ja seetõttu saab kõlama ka esimese laulupeo kaunis proloog, mis kõlab kokku peo isamaaliste lauludega ja pärandkultuurist sündinud tantsudega.

Eestirootslaste laulu- ja tantsupeol antakse pidulikult üle sellel aastal Eestirootslaste Kultuurikandja tiitli pälvinud isikutele Hans Pöhli nimeline medal.

Kohtumiseni Haapsalus!

Birkas – en svensk folkhögskola i Estland

Lärare framför Birkas Folkhög- och Lantmannaskola.

Bild: SOV:s arkiv

Den 6 november 1920 startade undervisningen för svenska ungdomar i Estland på Birkas folkhögskola på Nuckö, tidigare Birkas herrgård. Fram till 1943, då skolan stängdes, spelade den en stor roll i estlandssvenskarnas liv. Många ungdomar från Rickul och Nuckö, men även från andra delar av svenskbygden, fick där sin utbildning i lantbruk och hushållssysslor. Men man läste också andra, mer allmänna, ämnen såsom svenska, historia, geografi, matematik med mera. Undervisningen i svenska var av stor betydelse, då moders-

målet under lång tid hade fått stå tillbaka för ryska och estniska. Detta ville man ändra på och det var en av anledningarna till att man startade folkhögskolan för svenska elever. Den första rektorn för skolan var Kaleb Andersson, en lärare från Uppsala. Han var den som organiserade igångsättandet av skolarbetet och Svenska Odlingens Vänner, SOV, tog hand om de praktiska arrangemangen.

Under de 23 år som Birkas folkhögskola verkade fick inte mindre än 577 elever sin utbildning där. En

av dem var Bertil Granberg från Rickul, som här nedan berättar om sina minnen från tiden på skolan.

Bertil föddes den 29 april 1925 på Ölbäck Larsas. Hans mor var Ida, född Klippberg, från Rosleps Graisas och hans far var Alfred Granberg. Bertils föräldrar Ida och Alfred fanns med i den allra första kullen elever på skolan 1920-1921 och Bertil gick i den sista kullen på skolan 1942-1943.

Bertil Granberg dog den 1 april 1995 genom en olyckshändelse.

Birkas sett med andra ögon

Bertil Granberg

Det har skrivits åtskilliga artiklar och böcker om Birkas vad det har betytt kulturellt och utbildningsmässigt för den estlandssvenska ungdomen. Den stora betydelsen för samhörighetskänslan och förbrödringen av ungdomar från olika delar av det estlandssvenska bosättningsområdet.

Visst har Birkas betytt mycket för hundratals ungdomar som under åren har bevistat skolan men mig

veterligt har inte något skrivits som belyser elevernas synpunkter och upplevelser på skolan.

Jag var på Birkas terminen 1942-1943. Det var sista läsåret i Birkas historia som den fungerade som folkhög- och lantmannaskola, min mamma och pappa gick på Birkas 1921-1922, skolans första år som lantbruks- och hushållsskola så jag har haft möjlighet att jämföra föreskrifter och ordningsregler och

funnit att det inte har förändrats just någonting på tjugo års tid. Eftersom skolan var en bland- och internatskola så behövdes det helt säkert speciella och rigorösa regler.

Jag skall nu försöka beskriva mina tankar, känslor och erfarenheter från Birkasåret. Jag hade ett så kallat gott läshuvud och var duktig i skolan, min pappa var med i skolrådet så han visste vad jag kunde så han och min

lärare August Bergman försökte bearbeta mig att jag skulle fortsätta i gymnasiet i Hapsal men jag nekade stenhårt för dit ville jag inte. När inte det lyckades var nästa försök att få in mej på yrkesskolan, *tööstuskool*. Rektorn för yrkesskolan var hem och kollade mina kunskaper i estniska och han tyckte det skulle gå bra. Yrkesskolan var en estnisk skola och det var en bra merit att få så många svensktalande elever som möjligt. Jag var envis, jag ville inte och behövde inte gå i någon skola, jag klarade mig med det jag kunde. Jag byggde väl min envishet på att vi hade arbete hemma och att jag inte behövde någon extra skola eller utbildning för det. Vi hade ju ett sågverk där vi hade åretruntarbete och ett ambulerande tröskverk där vi hade arbete tre till fyra månader om året så jag skulle nog klara mig. Några av mina släktingar hade börjat i Hapsal och pappa hade ledsnat på att tjata på mig, mamma höll sig mera avvaktande men hade nog gärna sett att jag fortsatt att utbilda mej. Till slut tyckte pappa att jag att skulle väl inte vara sämre än han, han hade i alla fall gått på Birkas och det hade han många gånger haft nytta av.

Jag gav med mig till slut och han anmälde mej till rektorn för skolan samtidigt som han lovade försöka värva flera elever. Pappa övertalade sin bror, så hans yngre son anmälde också för studier till Birkas, den äldre hade gått där tidigare. Jag hade reda på att en skolkamrat från Roslep skulle dit och då fanns det i alla fall två som jag kände. Jag hade hösten 1941 åkt ikring med tröskverket tillsammans med min äldre kusin Ivar. Jag var inte blyg och hade lätt för att ta kontakt med folk men att på nytt sätta sig på en skolbänk var något som inte tilltalade mig. Hur som helst så fanns det ingen återvändo just nu. Dagen den 18 oktober, ödesdagen, närmade sig

Bertil Granberg 1943
Foto: Privat

snabbt och vi började göra i ordning allt som jag skulle ha med mig. Det var mat av alla slag; mjöl, ärtor, bönor, gryn, smör och allt möjligt plus allt personligt. Socker fanns ej att få tag på så vi fick ha saccarinpulver upplöst i vatten som sötningsmedel, en tesked räckte i regel till en kopp kaffe. Smör för personligt bruk i en smörask. Morgonen randades den dag vi skulle ge oss av hemifrån. Det var ett avskedstagande och krämmande precis som om man skulle ge sig långt ut i världen, ändå så var det bara två mil som det rörde sig om. Min kusin Axel åkte med mej och pappa med vår häst och vagn. När vi kom fram efter ett par timmar så var det redan flera hästforor där före oss. Vi lastade av matvarorna i köket och personliga sakerna in i rummet där vi skulle bo. Allt som allt skulle vi bli 29 stycken. Vi pojkar, tolv stycken på nedre botten, åtta stycken i det större och yttre rummet och fyra stycken i det mindre rummet. Den trettionde pojken bodde utanför skolan. När husmor skulle till sin bostad på två rum var hon tvungen att passera båda pojkrummen, inte att undra sig över när hon på morgonen skulle ut till köket höll sig för näsan. Flickorna

sexton stycken en trappa upp, sex stycken i det mindre bakre rummet och tio stycken i det stora främre rummet. För att komma till det lilla rummet måste först det stora rummet passeras och sedan vinden, alla bäddar var dubbelsängar över- och undersängar med halmmadrasser och kuddar med halm i. Alla var inte på plats ännu men vi som var där fick varsitt madrassvar och kuddvar och så i väg till logen och stoppa halm i desamma. Pojkarna för sig och flickorna för sig själva. Det ansågs alldeles för omoraliskt att låta flickor och pojkar vara så intimt tillsammans som att stoppa halm i madrasser. Vi elever tyckte det hela var löjligt men dom som gjort reglerna hade väl sina erfarenheter. Dessa flickor som kom till skolan först blev genast kommenderade till köket. Vår första utspisning på skolan bestod av te och smörgås. Varje elev skulle ha eget sötningsmedel och smör, bröd och ostpålägg fanns på skolan. Sötvattenflaskorna och smörburkarna hade sin givna plats i ett skåp och alla elever sin bestämda plats vid matbordet. Efter mellanmålet fick vi göra i ordning våra sängar, vi fick själva hålla oss med lakan och örngott, dom som inte varit med om att stoppa madrasser tidigare hade stoppat i alldeles för mycket så madrassen var som en hårt stoppad korv och gick inte att ligga på. Det var bara att göra om allting på nytt. Kvällsvarden bestod av rotmos och fläsk och någon sorts kräm som efterrätt, mjölk fick vi från skolans jordbruk som hade sexton mjölkkor. Första samlingen och presentationen skedde senare på kvällen när alla kunde vara med, när disk och allting för dagen var avklarat. När alla var församlade i skolsalen visade det sig att jag kände hälften av eleverna.

Jag kände också läraren, han var ledare och instruktör för det folkdanslag jag var medlem i. Vid den

första sammankomsten erinrades vi om skolans mål och mening och så en massa förhållningsregler, tider för väckning på morgonen och tystnadsplikt på kvällen. Tider för måltider, tider för flickornas tjänstgöring i köket och vedhämtning och eldning för pojkarna. Det viktigaste av allt var att inte flicka och pojke fick stå och prata med varandra. Antingen två flickor och en pojke eller vise versa eller flera i grupp tillsammans. Allt eftersom tiden gick blev alla påbud rutiner men varje vecka som gick så var det alltid någon som fick en påpekan eller tillrättavisning. Ingenting undgick vår husmor eller rektor, dom hade ögon och öron överallt. Läraren han var mer överseende, han var yngre och personligt bekant med många sedan tidigare. Dagrummet var på övre plan i stora trapphallen alldeles intill rektorns våning så vi fick inte bli för skråniga och högljuda. Pojken som inte bodde i kollektivet, han och hans yngre bror dom spelade kantele (simmol). Dom brukade komma upp till dagrummet och spela och vi sjöng både estniska visor och svenska Taube melodier. Det kunde bli rätt så högljutt och en kväll kom rektor ut och sade att vi skulle lugna ner oss. Jag hade blivit utsedd som talman för eleverna så jag började diskutera med rektor om bland annat kontakten mellan pojkar och flickor. Samtalet blev rätt så livligt och det tycktes roa dom andra närvarande eleverna. Rektor frågade mig om inte min far hade pratat med mig. Om vad då, undrade jag. Om sig själv när han var elev på Birkas. Jodå, jag vet det svarade jag. Då tycker jag att Granberg skall passa sig, säger rektor. Klockan närmade sig tio och då skulle det vara mörkt och tyst på rummen.

Alla undrade förstås vad min pappa hade gjort och vad som hade hänt. Jag svarade bara att det får ni fråga rektor om.

Vad som hade hänt med min far var det att den sista dagen, avslutningsdagen var det min fars tur att vara i köket och hjälpa till med att bära in vatten och ved samt att tömma slaskhinken. Far hade kommit in med två hinkar vatten och ställt dom ifrån sig. Då säger en flicka att det var snällt av honom att hjälpa till och tackar för tiden som varit. Flickan stod och diskade när min far lägger händerna på hennes axlar och säger, Tack skall du ha själv. Just då kommer rektor in i köket och får se när min far står och håller om en flicka och det var att gå för långt. Far blev utskälld och beordrad att ögonblickligen försvinna från skolan. Dom andra flickorna i köket försökte förklara för rektor vad som sades och hur oskyldigt allting var men rektor var omedgörlig. Ifrågasatt ingenting och protestera inte tycktes redan tjugotalet och ända fram till fyrtiotalet ha varit skolans motto. Far lämnade skolan direkt och började vandra hemåt. Efter någon kilometer, vid Nucka kyrka möter han sin far som med häst och vagn var på väg för att hämta honom vid skolan. Pappa förklarade allt för sin far hur det låg till och fortsatte att vandra hemåt. När farfar kom till skolan behövde han bara lyfta på pappas saker för allt var packat och klart. Skolans rektor kom fram till farfar och skulle förklara men då avvisade farfar honom med orden: Lyssnade du inte på min son så tänker jag inte heller lyssna på dej, varpå farfar tog tömmarna och åkte därifrån. Sitt betyg fick pappa någon gång först ett tiotal år senare men det spelade inte så stor roll, ett betyg från Birkas sade väl inte så mycket.

Undervisningen som sådan var nog bra och intressant i många avseenden. Flickorna fick sköta allt hushållsarbete. Fyra eller fem flickor med en vecka åt gången svarade för matlagning och disk.

Flickorna hade teori för sig i ämnen såsom upprättande av matsedel, matlagning, näringslära, hemmets skötsel och barnavård. Gemensamt i klassrummet läste vi alla teoretiska skolämnena såsom språk; svenska, estniska och tyska. Matematik, geografi, historia, husdjurs- och jordbrukslära, samhällskunskap och bokföring. Som underlag för bokföringen användes skolans räkenskaper för dess jordbruk för år 1942. Vi pojkar fick lära oss fältmätning och kartritning vilket jag tyckte var intressant och lärorikt. Vi fick också delta i hösttröskningen. En vecka var att hjälpa till i ladugården med både mockning, utfodring och mjölkning. Sista kvällspasset fick vi utföra själva, lägga ut strö och stänga ut korna från foderbordet. Jag minns särskilt väl en dag från min tid i ladugården. Två flickor hade setts promenera åt ladugården till och då hade rektor blivit nyfiken. Dom var förstås på väg till Bertil i ladugården, så han skulle överraska oss, rycker upp ladugårdsdörren, rusar in och frågar: Var är dom? Vilka dom, frågar jag och får till svar att Granberg skall inte vara dum. Rektor går därifrån men kommer tillbaks tillsammans med husmor. Jag svarade som förut att jag inte sett till några flickor. Husmor säger då, du ser ju själv att det inte finns några flickor här. Nästa morgon hade flickorna blivit tillfrågade var dom varit. Dom hade sagt att dom varit hos flickan som arbetar i affären. Rektor hade frågat flickan i affären om det stämde.

Allting var misstänkt när det gällde flickor och pojkar. Allting verkade sjukt på något sätt. Av någon anledning, jag vet inte vad, så kom vi i underfund med att rektor och husmor inte hade samma åsikt i saker och ting. Var det rektor som kom med klagomål och tillrättvisningar så försökte hon släta över det hela och tvärtom. Ett typiskt

exempel var när Nargöflickorna skulle åka hem på jullovet. Dom skulle till järnvägsstationen i Hapsal för att åka med tåget till Tallinn. Från Birkas till stationen är det 6-7 km. Jag undrade om jag fick låna en av jordbrukets hästar och åtminstone kunde skjutsa dom till Österby brygga om isen var för svag och man inte vågade åka över med häst. Svaret blev nej, det var inte skolans sak hur eleverna tog sig hem. Flickorna beklagade sig för husmor och ville ha hjälp med väskorna till stationen. Det tyckte husmor var skolans skyldighet så hon kom och pratade med mej och undrade om inte vi ville hjälpa flickorna. Jag pratade med två pojkar och vi gjorde upp en plan. Vi tre pojkar skulle promenera åt österbyhållet till och när vi kom in i skogen skulle vi vänta på flickorna som kom med sina väskor efteråt. Vi skulle förstås saknas vid kvällsmaten, husmor skulle prata med två flickor i köket så att vi fick mat när vi kom tillbaka. Rektorn hade eget hushåll så han visste inte att vi saknades vid maten och risken för upptäckt var minimal. Vid kvällsmaten var det förstås prat om var vi var och många förstod nog hur det var men ingen sade något. Rektorn fick aldrig på det. Nargöflickorna kom lyckligt fram till tåget men det var en jobbig resa över isen. Resvägen var visserligen uppmärkt med enruskor men nordvästan låg på och det hade pressat upp minst en decimeter vatten på isen. Vi hade ju bara lågskor eller pjäxor på fötterna så vi var genomvåta upp till knäna. Det smakade gott med varm mat när vi kom tillbaka genomvåta och frusna.

Ungdomarna från dom svensktalande byarna närmast skolan var inbjudna att på söndagarna komma till skolan för att sjunga körsång och för att träffa eleverna på skolan. Körsången leddes av vår lärare. Det var ett tjugotal flickor och pojkar som deltog i sångövningen. Vi

skolans elever var inte med i sångkören, vi hade egen sånglektion på sångtimmarna. Vi ungdomar tog kontakt ändå så vi lärde känna varandra så på det viset var Birkas förbrödrande, estlandssvensk ungdom emellan. Höstterminen avslutades med julfesten på skolan där också sångargästerna var inbjudna. Det var små skådespel vi hade övat in och körsång av både gäster och elever. Efter programmet var det ringlekar och allmän förbrödring och kaffedrickning. Kaffebröd, kakor och tårtor hade flickorna på skolan bakat. All sorts dans till musik var bannlyst på skolan.

Husmor och rektorn hade det jobbigt den kvällen. Många rum och hallar att kontrollera så att inget otillåtet förekom. Det var på en lördag och på måndagen därpå hemresedag för jullov.

Efter jullovet var det roligt att komma tillbaka till skolan igen. Vi var goda kamrater allihopa, både flickor och pojkar så vi hade mycket att prata om, vad vi hade gjort och upplevt under julen. Skolarbetet fortsatte som vanligt och så också fritiden. Det blev till slut som en sport att försöka smyga i väg på en promenad på tumanhand utanför skolan.

Vi pojkar fick också utföra en del praktiskt arbete utanför skolan. Jag hade fin kontakt med förvaltaren för skolans jordegendomar. Det gällde arbete i skogen; trädfällning och hemkörning av ett års vedbehov. Förvaltaren visste att jag hade erfarenhet från skogsarbete och var hästvan, så han pratade med rektorn och frågade om inte jag kunde få bli bas för avverkningen. I en hel veckas tid fick jag ta med mig två pojkar dagligen till skogen, vi fällde alar och björkar som kapades i 3-4 meterslängder som kördes hem till vedbacken. Två nya pojkar varje dag så alla fick prova på hur det var att hantera såg och yxa.

Fram på värdkanten kapades veden i halvmeters längder och klyvdes till spisved. Allt detta skulle köras fram till vedboden och travas in där. I transporten av veden från vedbacke till vedbod skulle alla delta, flickor som pojkar, allt inför rektorns och lärarens övervakande ögon. Vårterminen fortsatte i samma stil som höstterminen fram till den 30 april. Man vande sig vid alla regler och förordningar så på vårterminen var allting mycket enklare. Avslutningsdagen närmade sig och alla verkade så dystra och ledsna, vi var som en stor familj, som en stor syskonskara som skulle skingras. Vi enades om att träffas om två år men som alla vet så skingrades alla.

Vi hamnade i Sverige på olika håll, utan kontakt med varandra. En del föll bort på vägen så att säga. Det var dödsfall, mobilisering och annan orsak till att några blev kvar i Estland. Trots att tiden på Birkas ibland verkade grym och alltför hård så är det dock en tid jag inte skulle vilja ha ogjord. Alla dessa underbara ungdomar jag fick lära känna. Jag har mött några stycken senare och det känns verkligen att man träffar en god gammal vän.

Jag för egen del fortsatte ett halvår till på Birkas som jordbrukspraktikant. Det var skillnad på teori och praktik, en helt annan anda. Nu hade jag ingenting med dom gamla lärarna att göra men vi kunde inte undgå att träffas ibland för jag bodde kvar i mitt sovrum, bara med den skillnaden att nu åt jag hos förvaltarens familj och han var min arbetsgivare. Praktiktiden var min lärorikaste tid på Birkas folkhög- och lantmannaskola. Jag fick lära mig alla moderna jordbruksredskap och maskiner som fanns då. Jag kunde också ifrågasätta saker och ting utan att få till svar att man skulle passa sej.

Från skola till kontor till skola igen

När skolan stängdes 1944 stod den tom direkt efter Sovjetunionens okkupation av Estland men då kolchosen i Birkas startade användes skolan som kontor för denna. På så sätt bevarades i alla fall byggnaden och fram till 1960-talet fanns där ett lokalt bibliotek, Folkets hus och en sjukstuga. I slutet av 1960-talet blev kolchosens nya kontor färdigbyggt och herrgården lämnades åt sitt öde. Då började också förfallet.

Då man beslöt att starta Nuckö gymnasium började tanken på att renovera herrgården att komma. År 1989 startade renoveringen av herrgårdsbyggnaden som befann sig i ett mycket dåligt skick och den 19 december 1995 öppnade man den nyrenoverade herrgården i Birkas som nu fick namnet Nuckö gymnasium. Vid ceremonin som ägde rum den 19 december var Estlands dåvarande president, Lennart Meri,

närvarande och även den svenska ambassadören Katarina Brodin med flera inbjudna gäster.

Skolans rektor var då som nu Laine Belovas och man startade med rekrytering av lärare till alla ämnen. Bland lärarna fanns många från utlandet och skolan fick en internationell prägel. Nedan beskriver en av de första lärarna vid skolan, Pauliina Mantsinen, sina intryck från tiden i Birkas.

(Faktauppgifterna är tagna från en artikel, skriven av Ivar Rüütli, ur tidningen RONOR 1996.)

Tre upplevelserika år på Nuckö

Pauliina Mantsinen

När Carita Rosenberg-Wolff hösten 1995 ringde till mig för att fråga om jag inte ville jobba som svensklärare i Estland, hade jag bara besökt Estland en enda gång tidigare. Och fast jag egentligen hade planer på att åka till Berlin den hösten för att studera där, tackade jag ja till Estland. Det lät minst lika spännande att jobba i Birkas som att studera i Berlin.

Jag kommer ihåg känslan när jag åkte mot Birkas; de långa, raka landsvägarna, som tog oss genom åkrar och skogar, små byar som vi passerade lite här och var. Som tur var hade jag min kusin och min företrädare Barbara Halén med mig. Utan dem skulle jag säkert ha känt mig lite vilsevägen och ensam i min nya hemby. Inte visste jag den dagen att jag tre år senare skulle gråta hela vägen från Birkas till Tallinn när det var så svårt att lämna byn.

Samma år som jag började på Nuckö gymnasium togs den gamla herrgården i bruk som skolbyggnad. Det kändes lyxigt att få arbeta i en fin, nyrenoverad byggnad med trägolv och stora, mjuka mattor. Klassrummen var ljusa och små, och grupperna hade vanligen bara tio till tolv elever. När man första gången stod framför en klass i Finland efter tiden i Birkas kändes de finska klassrummen enorma och man kände sig helt andfädd när de cirka 30 eleverna i gruppen tågade in i rummet. För mig som finne verkade de estniska eleverna vara relativt lika de finska, förutom att de oftast var artigare och lite mer tystlåtna – åtminstone innan de lärde känna oss och blev vana vid vårt sätt att undervisa och umgås med eleverna.

Det som ändå var mest speciellt var vårt lilla gäng av utlänningar i byn. Under de tre åren på skolan

hade jag hela tiden två kollegor från Sverige. Första vintern började en tysk vän till mig som tysklärare i skolan och från och med följande sommar flyttade även hans svenska flickvän till byn. Ett år hade vi en engelsklärare från USA, och så var det jag från Finland och min sambo från Australien. Så eleverna hade inte bara utländska språklärare utan de kunde också gå på yoga med en svensk yogalärare eller delta i en engelskspråkig teatergrupp som framförde pjäsen Pygmalion.

Skolan fick ofta också andra utlänningar på besök. Vi hade livliga kontakter till både Finland och Sverige, men också andra gäster fann sin väg till vår lilla by. En gång hade jag en finsk lärarkollega från en stor skola i Helsingfors på besök. Hon kunde inte annat än undra över hur internationellt livet var i vår lilla skola när hon fick höra att eleverna under de senaste två

veckorna hade haft besök av Sveriges ambassadör, två kanadensare och en gammal estlandssvensk som berättade om sin flykt till Sverige och om tiden före det på Nuckö.

När mina första egna elever, dvs. de som hade börjat på gymnasiet hösten 1995 skulle sluta på skolan var det också dags för mig att återvända till Finland. Det hade

varit roliga, upplevelserika tre år och jag är glad att jag tackade ja till Estland!

Läsåret 2015/16 – jubileumsåret för skolorna på Nuckö

Laine Belovas, rektor

365 år sedan grundandet av den första folkskolan på Nuckö

Allt började med Tartu universitet. År 1633, under universitetets andra verksamhetsår skickade Mariestads rådsherre sin son, Isaac Hasselblatt till Tartu för att studera där. Man vet att han skrevs in vid universitetet under nummer 103. Efter att ha avslutat den teologiska fakulteten stannade Isaac Mariestadius Hasselblatt i Estland och blev präst på Nuckö.

År 1650 började han undervisa böndernas barn i skrivkunskap vid Nuckö kyrka.

I estniska städer fanns skolor för barn till förmögna föräldrar sedan tidigare. Bondfolks barn fick ingen utbildning då i Estland. Tack vare Isaac Hasselblatts verksamhet anser historiker att Nuckö skola kan räknas som åtminstone norra Estlands äldsta folkskola.

För 95 år sedan grundades Birkas Folkhög- och Lantmannaskola

I denna skola studerade ungdomar från nästan samtliga svenskbygder: Runö, Kynö, Ormsö, Vippal, Rågöarna, Nargö, Rickul, Pasklep, Sut-

lep o.a. Lärarna kom från Finland och Sverige. Förutom allmänna ämnen undervisades också i hushållslära och jordbruk. Det var estlandssvenskarnas önskan att varje gård skulle ha en bildad husbonde och husmor. Skolan var verksam i Birkas herrgård fram till 1943.

För 85 år sedan öppnades folkskolan i Birkas

I skolans krönika står det: ”Skolhusen i Paskleps kommun var i mycket dåligt skick år 1925. Kommunfullmäktige ansåg det vara rätt att bygga en central 6-årig folkskola i Birkas. Bönder ville inte överlåta mark för skolan. Enligt kommunfullmäktiges ansökan avsåg Jordbruksministeriet tre dessatiner av statens mark vid landsvägen till byggnadens tomt. Timmer fick man från Rickul (608 stockar) och Enby (200 stockar). Skjutsplikten för timmerfrakt sköttes mycket dåligt, t.ex. utkommanderades 150 män tillsammans med hästar till timmerfrakt, men endast 19 infann sig.”

Men färdigt blev det ändå. Till invigningsfesten den 4 oktober 1930 hade ca 400 personer samlats. En av talarna var Ernst Enno, dåtida skolrådet i Läänemaa.

Skolans namn blev Birkas 6-åriga folkskola. Undervisningen sked-

de på såväl estniska som svenska.

Skolhuset stod kvar fram till den 7 maj 1977 då det brann.

Nuckö Gymnasium 25 år

År 1987 fick Birkas en ny skolbyggnad istället för den gamla nedbrunna. Skolan var avsedd för 240 elever, men vi hade endast 100. Det var långtråkigt.

Vi fick resonera med lärarna, fortbildade oss, skaffade nödvändiga läromedel och den 1 september 1990 blev grundskolan ett gymnasium med fördjupade studier i svenska och elevintagning från hela landet. Livet blev mycket roligare!

På Nuckö gymnasium studerar 140–150 elever från hela Estland, från nästan varje län. De kommer hit till Nuckö för att studera svenska. Förutom språkundervisning ingår också nordisk historia, geografi, litteratur, konst och musik i skolans läroplan. Eleverna bor i skolans elevhem.

En sådan skola kunde vi starta tack vare bidrag från Sverige och Finland i egenskap av svensklärare och studiematerial.

Rickul-Nuckö hembygdsförening stödjer fortfarande våra bästa studenter med stipendier.

Pürksi – rootsikeelne rahvaülikool Eestis

6. novembril 1920 hakati Noarootsis, endises Pürksi mõisas asuvas Pürksi rahvaülikoolis rannarootsi noorsugu õpetama. Kuni 1943. aastani, mil kool suleti, mängis see rannarootslaste elus tähtsat osa. Paljud Riguldi ja Noarootsi, kuid ka mujalt rannarootslaste aladelt pärit noored omandasid siin teadmisi põllumajandusest ja majapidamisest. Õpiti ka üldaineid nagu rootsi keel, ajalugu, geograafia, matemaatika jt. Suur tähtsus oli rootsi keele õpetamisel, sest emakeel oli pikka aega jäänud

vene ja eesti keele varju. Rootsi keelt püüti taas au sisse tõsta ja see oli ka üks rahvaülikooli asutamise põhjustest. Kooli esimeseks juhatajaks oli Uppsalast pärit õpetaja Kaleb Andersson. Tema pani aluse kooli sisulisele tegevusele, kooli praktilise ülalpidamisega tegeles Rootsi Hariduse Selts (SOV).

23 tegevusaasta jooksul õppis Pürksi rahvaülikoolis 577 õpilast. Üks neist oli Bertil Granberg Riguldist, kes kirjeldab allpool oma kooliaega.

Bertil sündis 29. aprillil 1925 Elbikus Larsase talus. Tema ema oli Ida Klippberg Rooslepast Graisase talust, isa oli Alfred Granberg. Bertili vanemad Ida ja Alfred õppisid kooli esimesel kursusel 1920–1921, Bertil viimasel kursusel 1942–1943.

Bertil Granberg suri 1. aprillil 1995.

Bertil Granberg
Foto: Erakogu

Pürksist teise pilguga

Bertil Granberg

Pürksi rahvaülikoolist, selle kultuurilisest ja hariduslikust tähtsusest rannarootsi noorsoole, suurest mõjust ühtekuuluvustundele ja eri rannarootsi aladelt pärit noorte vennastumisele on kirjutatud mitmeid artikleid ja raamatuid. Loomulikult tähendas Pürksi rahvaülikool aastate jooksul seal õppinud sadadele noortele palju, kuid minule teadaolevalt ei ole kirjutatud midagi sellest, mis valgustaks koolis olnud õpilaste seisukohti ja elamusi. Õppisin Pürksis 1942.–1943. õppeaastal. Tegemist oli Pürksi põllutöö- ja rahvaülikooli viimase õppeaastaga. Minu ema ja isa käisid Pürksis 1921–1922, kooli esimesel tegevusaastal, mistõttu mul oli võimalus võrrelda kätte ja käitumisreegleid ning nentida, et 20 aasta jooksul suurt midagi ei muutunud. Kuna tegemist oli sega- ja internaatkooliga, oli erilisi ja rangeid reegleid kindlasti tarvis.

Üritan kirjeldada oma Pürk-

si-aasta mõtteid, tundeid ja kogemusi. Mul oli hea pea ja koolis läks hästi, minu isa oli koolinõukogu liige ja teadis, mida ma oskan ning üritas koos õpetaja August Bergmaniga mind töödelda, et õpiksin edasi Haapsalu gümnaasiumis. Olin sellele kindlalt vastu, sest sinna ma minna ei tahtnud. Kui see ei õnnestunud, üritati mind panna tööstuskooli. Tööstuskooli direktor käis kodus minu eesti keele oskust kontrollimas ja arvas, et sobib küll. Tööstuskool oli eestikeelne ning püüd värvata võimalikult palju rootsikeelseid õpilasi oli neist väga tubli. Olin kangekaelne, ei tahtnud ega pidanud vajalikuks mingisse kooli astuda, sain sellega, mida oskasin, hakkama. Põhjendasin oma tõrksust sellega, et meil oli kodus tööd ja et ma ei vajanud selleks eraldi kooli või haridust. Meil oli ju saeveski, kus töö käis aastaringelt, ning liikuv rehepeksumasin, kus töötasime kolm-neli kuud aastas,

nii et ma oleks kindlasti hakkama saanud. Mõned minu sugulased olid Haapsallu õppima läinud ja isa oli minu kallal tänitamisest tüdinud. Ema jäi pigem äraootavale seisukohale, kuid oleks heameelega näinud, et ma õpiksin edasi. Lõpuks leidis isa, et ega ma temast halvem ole, tema oli igatahes Pürksis käinud ja sellest oli palju abi. Andsin lõpuks järele ja ta pani mind kooli juhataja juures kirja, lubades ühtlasi õpilasi juurde värvata. Isa rääkis pehmeks oma venna, kelle noorem poeg pandi samuti Pürksisse kirja. Vanem poeg oli seal käinud varem. Teadsin, et sinna pidi minema ka üks minu Rooslepa koolikaaslane ja seega tundsin vähemalt kahte. Olin 1941. aasta sügisel koos vanaema nõo Ivariga rehepeksumasin ringi sõitnud. Olin julge ja inimesetega suhtlemisel mul probleeme polnud, kuid uuesti koolipinki istumine mind ei kõnetanud. Oli mis oli, kuid midagi polnud pa-

rata. 18. oktoober, saatuslik päev lähenes kiiresti ja asusime kooli kaasavõetavat valmis seadma. Selleks olid kõiksugu toiduained: jahu, hernerid, oad, tangud, või ja igasugu muu kraam pluss isiklikud asjad. Suhkrut saada ei olnud ning magusaineks tuli kasutada vees lahustuvat sahharinipulbrit, ühe kohvitassi jaoks jätkus tavaliselt ühest teelusikataiest. Isiklikuks kasutamiseks karbiga võid. Hommikul koitis päev, mil pidime kodunt lahkuma. Jäeti hüvasti ja kallistati, nagu mindaks maailma lõppu, ehkki asi oli vaid kahekümnes kilomeetris. Nõbu Axel sõitis koos minuga, meie hobusel ja vankril oli ka isa. Paari tunni pärast kohale jõudes oli mitu hobuvoorituba ees ootamas. Tõstisime toiduained kööki ja isiklikud asjad tuppa, kus hakkasime elama. Meid sai ühtekokku 29 poissi – alumisel korrusel 12, suuremas ja välimises toas kaheksa ning väiksemas toas neli. Kolmekümnes poiss elas koolist eemal. Kui majaperenaine oma kahetoalisse korterisse tahtis minna, pidi ta mõlemast poiste toast läbi minema. Pole siis ime, et ta hommikul kööki minnes hinge kinni hoidis. 16 tüdrukut teisel korrusel, kuus tüdrukut väiksemas tagumises toas ja kümme suure eesmisel toas. Väikesesse tuppa jõudmiseks tuli kõigepealt läbida suur tuba ja seejärel pööning. Voodid olid kahekordsed, õlgmadratsite ja -patjadega. Kõik õpilased polnud veel kohale jõudnud, kuid meile, kes me seal olime, anti igaühele oma madratsikott ja padjapüür ja saadeti rehe alla neisse õlgi toppima. Poisid ja tüdrukud eraldi. Poiste ja tüdrukute nii intiimset kokkulubamist madratsitesse toppimisel peeti liiga moraalituks. Meie, õpilased pidasime seda naeruväärseks, kuid reeglite koostajatel olid kindlasti oma kogemused. Esimesena kooli saabunud tüdrukud saadeti kohe

kööki. Meie esimene söömaaeg koolis koosnes teest ja võileivast. Igal õpilasel pidi kaasas olema oma magusaine ja või, leib ja juust oli kooli poolt. Veepudelitel ja võipurkidel oli kapis ning õpilastel söögilaua taga oma kindel koht. Pärast õhtuoodet tegime korda oma voodid, pidime linade ja padjapüüridega ise tegelema. Need, kes varem madratseid toppinud ei olnud, olid sinna liiga palju õlgi pannud, mistõttu madrats nägi välja kui tihedalt täistopitud vorst ning magada sel ei saanud. Tuli uuesti toppima hakata. Õhtusöök koosnes kaalikapüree ja sealihast ning magustoiduks oli mingisugune kreem. Piima saime kooli majapidamisest, kus oli 16 piimalehma. Esimene kogunemine ja tutvumine toimus õhtul hiljem, kui kõik olid end ära pesnud ja päevased tegemised lõpetanud. Kui kõik olid kooliaulasse kogunenud, selgus, et tundsin pooli õpilasi.

Tundsin ka õpetajat, kes oli minu rahvatantsuansambli juht ja juhendaja. Esimesel kogunemisel tuletati meile meelde kooli eesmärgid ja mõtet ning käitumisreegleid, hommikusi äratus- ja õhtuseid vaikuseaegu. Söögiaegu, tüdrukute tööaegu köögis ning poiste puudetoomisest ja kütamise aegu. Kõige tähtsam oli see, et poiss ja tüdruk ei tohtinud omavahel rääkida. Kas kaks poissi ja üks tüdruk või vastupidi või suuremas grupis. Ajapikku harjusime kõigi korraldustega ära, kuid igal nädalal sai keegi märkuse või noomituse. Majaperenaise või juhataja käest, kelle silmad ja kõrvad olid kõikjal, ei pääsenud keegi. Õpetaja oli leebem, ta oli noorem ja tundis paljusid isiklikult juba varasemast. Olengutuba asus ülemisel korrusel suure trepikojas, kohe juhataja korteri kõrval, mistõttu me ei tohtinud väga kisada ega lärmitada. Poiss, kes kollektiivis ei elanud ning tema noorem vend mängisid

kannelt (*simmol*). Nad käisid seal mängimas ning me laulsime nii eesti kui rootslaste Taube lugusid. Kõik see kippus üpris lärmakaks minema; ühel õhtul tuli juhataja välja ja käskis meil vaiksemalt võtta. Ma olin valitud õpilaste esindajaks, mistõttu hakkasin juhatajaga mh poiste ja tüdrukute läbikäimise üle vaidlema. Vestlus kujunes üpris elavaks ja paistis teistele õpilastele lõbu pakkuvat. Juhataja küsis, ega minu isa minuga pole rääkinud. Millest, küsisin. Iseendast, kui ta Pürksis õppis. Jah, ma tean seda, vastasin. No siis ma arvan, et Granberg peab ettevaatlik olema, ütleb juhataja. Kell lähenes kümnele ja siis pidid toad olema pimedad ja valitsema vaikus.

Kõik küsisid muidugi, mida minu isa siis tegi ja mis juhtus. Ütlesin ainult seda, et küsige juhataja käest.

Minu isaga juhtus see, et viimasel, lõpetamise päeval oli tema kord köögis olla, vett ja küttepuid sisse tuua ja solgiämber välja viia. Isa oli tulnud kööki kahe veepangega ja pannud need käest. Siis ütles üks tüdruk, et väga kena, et aitasid ja tänab koosoldud aja eest. Kui tüdruk nõusid pesi, asetab isa oma käed tema õlgadele ja ütles: aitäh sulle. Ja siis astub kööki juhataja ja näeb, kuidas minu isa tüdrukut embab; see oli liig. Isa noomiti läbi ja sai käsu koolist silmapilkselt lahkuda. Teised köögis olnud tüdrukud üritasid juhatajale seletada, mida öeldi ja kui süütu see kõik on, kuid juhataja oli kõigutamatult. Kooli motoks paistis olevat olnud juba 1920. aastatel ja seda kuni neljakümneandateni välja: ei mingit vaidlust ega protesteerimist. Isa lahkus jalamaid koolist ja hakkas kodu poole kõndima. Mõne kilomeetri pärast, Noarootsi kiriku juures kohtab ta oma isa, kes oli hobuse ja vankriga talle järele tulnud. Isa seletas oma isale,

mis toimus, ning kõndis edasi. Kui vanaisa kooli jõudis, tuli tal vaid isa asjad peale tõsta, sest kõik oli juba kokku pakitud. Kooli juhataja tuli vanaisa juurde ja hakkas midagi seletama, kuid siis katkestas vanaisa teda sõnadega: kui sa minu poega ei kuulnud, ei kavatse ka mina sind kuulata, haaras ohjest ja sõitis minema. Oma tunnistuse sai isa kätte alles kümme aastat hiljem, kuid sellel polnud erilist tähtsust. Pürksi tunnistus eriti kõva sõna ei olnud. Õpetamine kui selline oli aga hea ja paljuski huvitav.

Tüdrukud tegelesid majapidamistöodega. Neli-viis tüdrukut tegelesid nädala jooksul toiduvalmistamise ja nõudepesuga. Tüdrukud õppisid teoreetilisi aineid nagu toidusedelikoostamine, toiduvalmistamine, toitumisõpetus, kodumajapidamine ja lapsehoid.

Ühiselt õppisime kõiki teoreetilisi aineid nagu keeled: rootsi, eesti ja saksa keel, matemaatika, geograafia, ajalugu, koduloomade pidamine ja põllutöö, ühiskonnaõpetus ja raamatupidamine. Raamatupidamise õppevahendina kasutati kooli 1942. aasta põllumajandusaruandeid. Poisid õppisid maamõõtmist ja kaardi joonestamist, mis oli minu jaoks huvitav ja õpetlik. Sügisel tegelesime ka rehepeksuga. Üks nädal tuli aidata laudast sõnnikut välja viia, loomi sööta ja lüpsata. Viimase õhtuse vahetuse pidime ise tegema, laotama õlgi ja toimetama lehmad söödakünast eemale. Üht laudapäe-

va mäletan eriti hästi. Lauda poole nähti jalutamas kaht tüdrukut ja nii muutus juhataja uudishimulikuks. Nad olid loomulikult teel lauta Bertili juurde. Nõnda püüab ta meile üllatust valmistada, tõmbab laudaukse lahti, tormab sisse ja küsib: kus nad on? Kes nad, küsin vastu ja kuulen vastuseks, et ära ole loll, Granberg. Juhataja läheb minema, kuid tuleb koos majaperenaisega tagasi. Vastasid nagu ennegi, et ei ole ühtegi tüdrukut näinud. Siis ütles majaperenaine, et näed ise, siin

Pürksi põllutöö- ja rahvaülikooli esimene kursus 1921. Alfred Granberg ülemises reas paremalt neljas, abikaasa Ida kolmandas reas vasakult viies. Foto: SOV arhiiv

pole kedagi. Järgmisel hommikul küsiti tüdrukutelt, kus nad olid. Need ütlesid, et olid poes töötava tüdruku juures. Juhataja küsis tolle käest järele, kas oli nii. Kui asi puudutas tüdrukuid ja poisse, oli kõik kahtlane. Kõik tundus kuidagi haige. Mingil põhjusel, ma ei tea, millisel, saime lõpuks aru, et juhataja ja majaperenaine ei ole kõikides asjades ühte meelt. Kui juhataja tuli lagedale kaebuste ja noomitustega, üritas majaemand kõike siluda ja vastupidi. Üks tüüpiline näide oli see, kui Naissaare tüdrukud jõuluvahetajaks koju sõitsid. Nad pidid minema Haapsalu rongijaama, et

sealt edasi Tallinna sõita. Pürksist on jaama 6-7 km. Küsisin, kas ma ei saaks laenata kooli hobust ja viia nad vähemalt, kui jää on liiga nõrk ja hobusega üle minna ei tihka, Österby sadamasillani. Vastus oli ei, õpilaste kojusaamine ei ole kooli asi. Tüdrukud kaebasid majaperenaisele ja palusid kottide jaama toimetamiseks abi. Perenaise arvates oli see kooli kohus, ta tuli ja rääkis minuga ja küsis, kas ma ei tahaks tüdrukuid aidata. Rääkisin kahe poisiga ja tegime plaani. Pidime

kolmekesi jalutama Österby poole ja ootama metsani jõudes tüdrukuid, kes tulid oma kottidega tagapool. Õhtusöögil meid muidugi ei olnud, perenaine rääkis kahe köögis olnud tüdrukuga ja tagasi tulles anti meile süüa. Juhatajal oli oma majapidamine, mistõttu ta ei teadnud, et meid söögiajal ei olnud ning avastamise

oht oli minimaalne. Õhtusöögil muidugi räägiti, kus me olime ja paljud said aru ka, kuid keegi midagi ei öelnud. Juhataja sellest teada ei saanudki. Naissaare tüdrukud jõudsid õnnelikult rongile, kuid üle jää minek oli vaevaline. Rada oli muidugi kadakaokstega tähistatud, kuid puhus loodetuul, mis oli jääle pressinud vähemalt 10 sentimeetrit vett. Meil olid jalas ainult madala kontsaga kingad või lapi saapad, nii et olime põlvini läbimärjad. Läbimärgade ja külmunudena tagasi jõudes maitses soe toit hästi.

Pühapäeviti kutsuti lähemate rootsi külade noored kooli laulma

ja õpilastega kohtuma. Koorilaulu juhtis meie õpetaja. Lauluproovis osales umbes 20 poissi ja tüdrukut. Meie, kooli õpilased laulukoori ei kuulunud, meil oli sel ajal oma laulutund. Kuid me suhtlesime siiski ja õppisime üksteist tundma. Sel moel mõjus Pürksi rannarootsi noortele vennastavalt. Sügispoolaasta lõppes kooli jõulupeoga, kuhu kutsuti ka lauljatest külalised. Seal esitati väikseid näitemänge, mille olime selgeks õppinud, ning külaliste ja õpilaste koorilaulu. Pärast eeskava lõppu mängiti ringmänge, toimus üldine vennastumine ja joodi kohvi. Saiakesi, kooke ja torte küpsetasid kooli tüdrukud. Muusika saatel tantsimine oli koolis põlu all.

Majaperenaisel ja juhatajal olid sel õhtul käed-jalad tööd täis. Tubade ja saalide kontrollimine, et midagi lubamatut ei toimuks. Oli laupäev ja järgmisel esmaspäeval sõideti jõuluvahetajaks koju.

Pärast vaheaega oli tore taas kooli tulla. Olime kõik head sõbrad, nii poisid kui tüdrukud, meil oli rääkida, mida me jõulude ajal tegime ja nägime. Koolitöö, samuti vaba aeg kulges nagu tavaliselt. Kahekesi koolist välja jalutama minek muutus lõpuks omaette võistluseks.

Tegime koolist väljaspool ka praktilisi töid. Mul olid head suhted kooli maavalduste valitsejaga. Tegemist oli metsatöoga; puude langetamine ja ühe aasta küttepuidede kojuvedamine. Valitseja teadis, et mul oli metsatöö kogemusi ja et ma olid hobustega harjunud, rääkis juhatajaga ja küsis, kas minust ei võiks saada metsaraie töödejuhataja. Võtsin terve nädala iga päev metsa kaasa kaks poissi, langesime leppi ja kaski, mis lõigati 3–4 meetri pikkusteks juppideks ja veeti koju puuriida juurde. Iga päev kaks uut poissi, nii said kõik proovida sae ja kirve kasutamist. Kevade saabudes lõigati puud poolmeetristeks tükkideks ja lõhuti ahjupuudeks. Kõik see tuli vedada puukuuri juurde ja seal riita laduda. Puudeveol hunnikust puukuuri pidid osalema kõik, nii poisid kui tüdrukud, kõik juhataja ja õpetaja valvsa silma all. Kevadpoolaasta jätkus sügiseselega samas stiilis kuni 30. aprillini. Kõikide reeglite ja korraldustega harjuti ära. Kevadpoolaastal oli kõik palju lihtsam. Lähenes lõpupäev ja kõik tundusid tõsiste ja kurbadena. Olime kui üks suur pere, üks suur õdede-vendade pesakond, mis nüüd saadeti ellu. Leppisime kokku, et kohtume kahe

aasta pärast taas, kuid nagu teada, pillutati kõik mööda ilma laiali.

Sattusime Rootsi, üksteisest midagi teadmata. Osa kadus niiõelda tee peal ära. Mõni jäid Eestisse – kes sai surma, mobiliseeriti või muul põhjusel. Ehkki Pürksis veedetud aeg tundus mõnikord hirmsa ja liiga karmina, on tegemist siiski ajaga, mida ma ei taha olematuks muuta. Kõik need imelised noored, keda õppisin tundma. Olen mõningaid hiljemgi kohanud ja siis tundus, nagu oleks kohtunud hea vana sõbraga.

Mina ise olin Pürksis veel pool aastat, põllumajanduspraktikandina. Teooria ja praktika olid kaks eri asja, vaim oli täiesti teine. Vanade õpetajatega ma rohkem kokku ei puutunud, kuid mõnikord kohtusime ikka, sest elasin endiselt oma magamistoas, ainsa erinevusega, et nüüd sõin valitseja perekonna juures ja tema oli minu tööandja. Praktika-aeg Pürksi põllutöö- ja rahvaülikoolis oligi kõige õpetlikum. Õppisin tundma tollaseid moodsaid põllutööriistu ja masinaid. Võisin ka küsimusi esitada, ilma et mind oleks korrale kutsutud.

Alfred ja Ida Granberg koos laste Elleni, Hilja, Karini ja Bertiliga.

Foto: SOV arhiiv

Bertili vanemad Alfred ja Ida Granberg laulatuspäeval 1923.
Foto: Erakogu

Koolimaja, kontor ja taas koolimaja

Kui kool 1944. aastal suleti, seisis koolimaja pärast Nõukogude okupatsiooni algust tühjana. Edasi kasutati koolihoonet kolhoosi kontorina, mis tagas vähemalt koolimaja säilimise. Kuni 1960. aastateni tegutses seal kohalik raamatukogu, kultuurimaja ja arstipunkt. 1960. aastate lõpus valmis kolhoosi uus kontor, mõis jäeti saatus hooleks ja hakkas lagunema.

Pärast seda, kui otsustati asutada Noarootsi gümnaasium, tekkisid

mõtted mõisa taastamisest. Väga halvas seisukorras oleva hoone restaureerimistööd algasid 1989. aastal ning renoveeritud Pürksi mõis, millest nüüd sai Noarootsi gümnaasium, avati 19. detsembril 1995. Avamistseremoonial osalesid tollane Eesti president Lennart Meri, Rootsi Kuningriigi suursaadik Katarina Brodin ja hulk kutsutud külalisi.

Kooli direktoriks oli siis, nagu praegugi Laine Belovas. Algas õpetajate värbamine. Paljud õpetajad olid välismaalt ja kool omandas rahvusvahelise iseloomu. Allpool kirjeldab oma Pürksi-muljeid üks esimesi õpetajaid, Pauliina Mantsinen.

(Andmed Ivar Rütüti artiklist ajalehes RONOR 1996.)

Kolm meeldejäädavat aastat Noarootsis Pauliina Mantsinen

Kui Carita Rosenberg-Wolff 1995. aasta sügisel mulle helistas ja küsis, ega ma ei taha Eestis rootsi keelt õpetama hakata, olin Eestis käinud vaid korra. Ja ehkki kavatsesin sel sügisel hoopis Berliini õppima minna, võtsin pakkumise vastu. Pürksis töötamine tundus sama põnev kui Berliinis õppimine.

Mul on meeles see tunne, kui ma Pürksi poole sõitsin: pikk sirge maantee, mis kulges põldude ja metsade vahel, väikesed külad, millest siin-seal möödusime. Õnneks olid minuga kaasas minu nõbu ja keeleõpetajast eelkäija Barbara Halén. Ilma nendeta tunduks ma end uues kodukülas kindlasti segaduses ja üksikuna. Toona ma veel ei teadnud, et kolm aastat hiljem nutan kogu tee Pürksist Tallinnasse – nii raske oli lahkuda.

Samal aastal, kui ma Noarootsi gümnaasiumis tööle hakkasin,

võeti vana mõis koolimajana kasutusele. Töö uues, vastrestaureeritud hoones, kus olid puitpõrandad ja suured pehmed vaibad, tundus luksuslikuna. Klassiruumid olid valgusküllased ja väikesed, gruppides tavaliselt vaid 10–12 õpilast. Pärast Pürksit esimest korda Soomes klassi ees seistes tundusid Soome klassiruumid tohutu suured ja kui ligi 30 õpilast korraga klassi voorisid, jäi hing ehmatuses kinni.

Minu kui soomlase jaoks tundusid eesti õpilased soomlastele suhteliselt sarnastena, v.a. see, et nad olid enamasti viisakamad ja veidi vaiksemad – vähemalt enne, kui nad meid tundma õppisid ja meie

Pauliina Mantsinen

õpetamise ja õpilastega suhtlemise meetoditega ära harjusid.

Kuid kõige erilisem oli ikkagi meie väike välismaalaste punt. Koolis töötatud kolme aasta jooksul oli mul kaks Rootsist tulnud kolleegi. Esimesel aastal alustas saksa keele õpetajana kooli tööd minu sakslasest sõber, järgmisel suvel kolis Pürksisse ka tema rootslannast elukaaslane. Ühel aastal oli meil inglise keele õpetaja USA-st, siis mina Soomest ja minu elukaaslane Austraaliast. Seega polnud õpilastel mitte ainult välismaalastest keeleõpetajad, vaid ka võimalus harrastada rootslasest joogaõpetaja juhendamisel joogat

või ühineda ingliskeelse teatritrupiga, mis kandis ette etenduse Pygmalion. Koolis käis sageli külas ka teisi välismaalasi. Meil olid tihedad kontaktid nii Soome kui Rootsiga, kuid meie väikesesse külla jõudis ka teisi külalisi. Ükskord oli mul külas kolleeg Soomest, ühest suurest Helsingi koolist. Kuuldes, et

viimase kahe nädala jooksul oli õpilastel külas käinud Rootsi suuraadik, kaks kanadalast ja üks vana eestirootslane, kes jutustas oma elust Noarootsis ja põgenemisest Rootsi, jäi tal üle vaid imetleda meie väikese kooli rahvusvahelist elu.

Kui minu esimesed oma õpilased, st need, kes 1995. aasta sügisel gümnaasiumi astusid, kooli lõpetama hakkasid, oli ka minul aeg Soome tagasi pöörduda. Need kolm aastat olid toredad ja elamusterohked. Olen õnnelik, et Eesti kasuks otsustasin!

Õppeaasta 2015/16 oli Noarootsi hariduselu juubelite aasta

Laine Belovas, direktor

365 aastat Noarootsi koolihariduse algusest

Kõik sai alguse Tartu ülikoolist. 1633, ülikooli teisel tegutsemisaastal, saatis Rootsi Mariestadi linna raehärra Tartusse õppima oma poja Isaac Hasselblatti. On teada, et ta immatrikuleeriti ülikooli numbri all 103. Pärast usuteaduskonna lõpetamist jäi Isaac Mariestadius Hasselblatt Eestisse ja asus tööle Noarootsi kirikuõpetajana.

1650. aastal hakkas ta kiriku juures Noarootsi talurahva lastele kirjatarkust õpetama.

Eesti linnades oli jõukate vanamate lastele koole juba varem. Talurahva lastele Eestis siis veel koolitarkust ei antud. Tänu Isaac Hasselblattile võib ajaloolaste hinnangul lugeda Noarootsi kooli vähemalt Põhja-Eesti vanimaks rahvakooliks.

Noarootsi gümnaasium täna. Õpetja Ave Kokkas koos õpilastega.

Foto: Laine Belovas

95 aastat tagasi asutati Pürksi Põllutöö- ja Rahvaülikool/ Birkas Folkhög- och Lantmannaskola

Selles koolis õppisid noored pea kõigilt eestirootslaste aladelt: Ruhnust, Kihnust, Vormsilt, Vihterpalust, Pakrilt, Naissaarelt, Riguldist, Paslepast, Sutlepast ja mujalt. Õpetajad tulid Soomest ja Rootsist. Lisaks üldainetele õpetati kodumajandust ja põllupidamist. Eestirootslaste soov oli, et igasse

talusse saaks haritud peremees ja perenaine. Kool tegutses Pürksi mõisas edukalt 1943. aastani.

85 aastat möödus kooli avamisest Pürksis

Kooli kroonikas seisab: "Passlepa valla koolimajade olukord oli 1925. aastal väga halb. Vallavolikogu pidas õigeks keskse 6-klassilise algkooli ehitamist Pürksi. Talupidajad ei tahtnud kooli jaoks oma maad anda. Vallavolikogu avalduse põhjal eraldas Põllutööministeerium ehituskruundiks maantee äärest 3

tiinu riigimaad. Ehituspuit saadi Riguldist (608 puud) ja Einbyst (200 puud). Küttekohustuse täitmine palkide veoks oli väga halb. Näiteks käsutati palkide veole 150 meest hobustega, ilmus kõigest 19.”

Aga valmis ta sai. 4. oktoobril 1930 oli avapeole kogunenud umbes 400 inimest. Üks kõnepidajatest oli tollane Läänemaa I ringkonna koolinõunik Ernst Enno.

Kool sai nimeks Pürksi 6-klasiline algkool. Õppetöö toimus nii eesti kui ka rootsi keeles.

Koolimaja püsis kuni tulekahju 7. mail 1977.

25-aastaseks sai Noarootsi Gümnaasium

1987. aastal oli Pürksi saanud uue koolimaja vana mahapõlenud maja asemele. Projekti järgi oli majas kohta 240 õpilasele, meil õpilasi sada. Igav oli.

Pidasime õpetajatega plaani, õppisime juurde, muretsesime vajalikke õppematerjale ja põhikoolist sai 1. septembril 1990 üleriigilise vastuvõtuga rootsi keele kallakuga gümnaasium. Elu läks palju huvitavamaks!

Noarootsi Gümnaasiumis õpib 140-150 õpilast üle kogu Eesti. Õpi-

lasi on pea igast maakonnast. Nad tulevad Noarootsi, et õppida rootsi keelt. Lisaks keeleõppele on kooli õppekavas Põhjamaade ajaloo, geograafia, kirjanduse, kunsti ja muusika kursused. Õpilased elavad kooli internaadis.

Sellise kooliga saime alustada tänu Rootsi ja Soome abile, kust lähetati meile rootsi keele õpetajad ja õppematerjalid.

Riguldi/Noarootsi Kodukandiühing peab jätkuvalt stipendiumitega meele meie parimaid lõpetajaid.

Pürksi algkool Foto: SOV arhiiv

Laulupeoproloog 1933

Tõlge rootsi keelest.

Pööripäeval, 22. sept. 2012.

Ärka, kauge viikingi veri!
Ärka me suve öödel heledail!
Purjeta kohale hõbesel merel
Valhallast ajalaevadel saledail!
Tulge me hulka, me kaunisse päeva!
Hoidkem siin kokku, et silmad
meil näevad –
me oleme samast puust,
samast lihast ja samast luust!
Siin laulame koos suvesoojuses,
õnnest, rahust ja kodusoojusest,
Põhjala pühamal rannal!

Et rõkkama rõõmust saaksid me
kodud,
kevadviisid meid kutsuvad kokku.
Kaunisti kostku me laulude melu,
tantsigem lilledes, künkail ja orus
–
et hing tunneks – veel oleme elus!

Meenuge, muistsed priiuseajad!
Veel kostavad kaugete kõuede
lujad!
Ära iialgi unusta südame laulu,
kus kauneimad sõnad, mu hing ja
mu viis,
et kuulaks meid maailm ja para-
diis.
Et heliseks hinges ja kohiseks
veri!
Et kuulaksid inglid ja inimmeri!
Et nutta me võiksim õnnest!

Nautigem koos nüüd siin muu-
sikavõlu,
See tungigu läbi me rüüdest,
Üle puude, latvade tõuse, me
sõnum,
toida tänuga viljakaid väljasid,
Üle meregi kostku me hüüded.

Teel tervita kodumaa laide ja saari
rannamände ja liivaste lahtede
kaari!
Sõrmitse maarahva südame keeli
Et tõmbuks nad kokku ja paisuk-
sid taas,
Läbi tormide jõua ja läbi raju,
Läbi laante ja soode ja igasse
koju,
me laul, pead kindlasti jõudma!

Tõuske, nüüd viisid tuliseil tiivul,
veel oleme rootslased aegade
viivul!

Originaal: KUSTBON
28. juuni 1933

Ain Haas

Om talharpan, säckpipan och hur den estlandssvenska folkmusiktraditionen upprätthållits

Lena Weesar

Under sensommaren var Ain Haas, från Indianapolis i USA, i Stockholm. Vid ett besök hos SOV:s Arkivgrupp på Roslagsgatan berättade han bland annat om sin forskning om säckpipan och talharpan, de estlandssvenska instrumenten vars folkliga musiktradition praktiskt taget upphörde bland estlandssvenskarna. Och hur de tagits upp igen i Estland, Sverige – och i USA.

En intressant skildring av hur estlandssvensk folklig musik glömts bort, återfunnits, tagits upp på nytt och sedan spridits, och det också långt utanför Estlands och de estlandssvenska gränserna!

Ain Haas har med sig en egenhändigt byggd talharpa vid sitt besök hos SOV, en kopia av den som finns på Musikmuseet i Stockholm. Egentligen var han i Stockholm främst för att forska om den estlandssvenska och estniska säckpipan, berättar han, men hans sverigebesök kom också att handla om talharpan, det säregna instrumentet i svenskbygden som bland annat funnits på praktiskt taget varje gård på Ormsö före den frireligiösa väckelserörelsen i slutet av 1800-talet. Och som sedan försvann – att spela ”laikar” på talharpan kom att anses som syndigt. Talharporna brändes upp, visorna förträngdes och glömdes bort. Men inte av alla. Och det var också det Ain var i Stockholm för att försöka få veta mer om.

Talharpa spelades alltså på Ormsö men också på Nuckö, Dagö

och Ösel. I de estlandssvenska bygderna var säckpipan det främsta instrumentet på Rågöarna. Musikmuseet i Stockholm har tre säckpipor från Estland, bland annat Adam Söderströms, den siste säckpipe-spelaren från Lilla Rågö.

Traditionell Rågömusik – i Indianapolis och Chicago

Ain Haas, professor emeritus i sociologi vid Indiana University i Indianapolis, är född i Göteborg där hans föräldrar bosatte sig efter att ha flytt i en liten fiskebåt över Östersjön 1947. När Ain var åtta år flyttade familjen till USA.

Ain är sedan många år medlem i folkmusikensembeln Wind Wizards med hemvist i Chicago med omnejd. Wind Wizards, på estniska *Tuuletargad*, uppträder på folkmusikfestivaler och i andra sammanhang i Indiana, Wisconsin och Chicago och har även låtar från Rågöarna på sin repertoar.

- Men vi har gjort om dem lite, berättar han. Vi brukar sätta ihop melodierna till ett medley, potpurri, för att underlätta för lyssnarna. Melodislingorna är ganska enkla, kan verka enahanda och lite tråkiga

Ain Haas med en av sina talharpor under avslutningskonserten för kursen i talharpespel 2014, Hullo, Ormsö. Talharpan i bakgrunden är av typisk, traditionell ormsömodell och är byggd av en folkmusikstudent vid Kulturskolan i Viljandi.

Foto: Linda Haas

att endast lyssna på. Ursprungligen spelades de ju ofta på bröllop där de hade en särskild funktion. Det var alltså inte meningen att man skulle sitta och lyssna till dem så som vi gör idag.

Det var genom att följa med på Rågöbornas hemvänderresa till Lilla Rågö 1996 som Ain hörde rågömelodierna och tog med dem hem till USA. Rågöbornas danslag uppträdde, Endel Enggrön och Manfred Strickman ackompanjerade på dragspel och Ain videofilmade det hela. Det var alltså genom Endel Enggröns och Manfred Strickmans transferering av traditionella säckpipemelodier till dragspel han tog ut melodierna för att spela dem på säckpipa. Det instrument de egentligen var ämnade för.

Och inte bara det. Väl hemma i Indianapolis visade Ain videofilmen för sina folkmusikvänner och det Lettiska danslaget blev intresserad av Rågöbornas danser. Vilka de studerade ingående – och lärde sig dansa genom videoinspelningen. Så idag uppträder det Lettiska danslaget i Indianapolis, USA, med danser också från Rågöarna.

Till saken hör att det inte finns någon estlandssvensk förening eller sammanslutning i Indiana.

Folkmusik via besökare från Estland

Ain Haas bygger även sina instrument och lär andra att bygga sina. Det handlar mest om kannel, som egentligen är hans huvudinstrument före säckpipan och talharpan.

Intresset för folkmusik och dess instrument kom i tonåren och tog fart efter en sommar med studier i Bretagne, Frankrike, där den traditionella folkmusiken till stor del just bygger på säckpipan.

- Då köpte jag en, en säckpipa modell mindre. Och jag lärde mig att spela. Det var 1966. Jag hade börjat tröttna på rockmusiken och lyssnade mer och mer på irländsk och skotsk folkmusik.

- Några år senare när min morbror från Estland hälsade på oss i USA, hade han med sig en skiva med estnisk folkmusik. Och mitt intresse för den estniska säckpipan och kanneln väcktes, Kannel, det är alltså det traditionella estniska stränginstrumentet, en slags cittra. Ritningar till två kanneler skickades från Tallinn till en vän i Chicago och jag började bygga min första, egna kannel. Jag hade också hittat en bild av en talharpa från Dagö och utifrån den byggde jag min första talharpa.

- Kannel gick bra att lära sig eftersom jag blev bekant med några äldre estniska kannelspelare i Chicago och Baltimore och också i Toronto, Kanada. Med talharpan gick det sämre, traditionen att spela talharpa hade ju praktiskt taget försvunnit, det fanns inga talharpespelare kvar, trodde jag i alla fall. Och jag letade också efter en säckpipa, en säckpipa från Estland.

Skivan Ain fick av sin morbror var en inspelning med gruppen Leegajus, den idag snudd på legendariska estniska folkmusikgruppen. Med Ain Sarv på skivomslaget, klädd i folkdräkt och spelande säckpipa. Ain Sarv som senare kom att bli en av de drivande personerna bakom SESK, Samfundet för estlandssvensk kultur, *Eestirootslaste Kultuuri Selts*, en förening bildad i Hapsal med syfte att sprida kunskap om estlandssvensk kultur. SESK, som också hade stor betydelse i kontakterna mellan estlandssvenskarna i Sverige och Estland vid tiden före Estlands återvunna självständighet 1991 och som redan 1989 tillsammans med SOV arrangerade de första resorna till Ormsö för estlandssvenskar i Sverige.

- Och jag kunde köpa min första säckpipa från Estland, fortsätter Ain. Det var tack vare säckpipabyggaren Ants Taul, som bor i södra Estland, när han besökte USA 1988. Han gjorde en videoinspelning och jag lärde mig hans spelteknik efter den. Ants Taul tillverkade säckpipor snarlika Rågö-säckpipan. Det är ingen större skillnad. Idag har hans son tagit över verksamheten.

Och Ain spelade på internationella folkmusikfestivaler, bland annat ESTO-festivalen i Melbourne, Australien, med över 5 000 deltagare, då han spelade för hundratals folkdansare.

Talharpa från Ormsö – i Mathers Museum, Indiana, USA

Genom ett forskningsprojekt om ester som återvänt till Estland, vilket han drev i sitt arbete vid universitetet, hade han kontakt med Sofia Joons, professionell folkmusiker, talharpespelare och under flera år lärare och ledare för skolan August Pulst vid Centret för traditionell estnisk musik i Viljandi, *Viljandi Kultuuriakadeemia*. Ain började spela talharpa.

- Och det gick ganska bra. Genom en vän hade jag också fått en karelsk *jouhikko* (talharpa), jag gjorde en kopia av den och fick några estlandssvenska visor av Sofia från inspelningar hon gjort.

Ain fick också nya kontakter. Bland annat med Rauno Nieminen, Finland, expert på talharpor som också dokumenterat de 49 talharpor från Estland, Finland och Sverige som finns från äldre tid. En av dem, gjord av Hans Renqvist från Borrbjörby på Ormsö och hämtad av musiketnologen Otto Andersson under hans forskningsresa till Estlands svenskbygder 1903-04, finns i USA, i Mathers Museum of World Cultures, Indiana University i Bloomington,

En annan kontakt var Ando Kiviberg, en av de första som spelade estlandssvenska låtar i Estland och som grundade folkmusikfestivalen i Viljandi. Idag är Ando Kiviberg borgmästare i Viljandi. Och Janne Suits, Krista Sildoja, och Raivo Sildoja, tre av de främsta talharpespelarna i Estland. Krista och Raivo Sildoja har bland annat undervisat på Island och Krista på talharpekurser på Ormsö.

- Talharpan kan spåras tillbaka till vikingatiden, berättar Ain vi-

dare. Först plockade man tonerna, man hade ingen stråke, eller båge. Den kom senare, troligtvis via arabiskt eller bysantinskt inflytande. Och man kan nog konstatera att lyran är källan till både talharpan och kanneln. Intressant är också att talharpan från Ormsö hade fyra strängar. Man spelade melodin på två strängar, med en eller vanligtvis två bordunsträngar. Annorlunda var det i Finland där talharpan hade tre strängar med en melodi-sträng. Speltekniken var i övrigt densamma.

Talharpan – från de estlandssvenska bygderna till Sverige – och tillbaka till Estland

Men det var först på 1980-talet som talharpan började spelas i en vidare krets. Det började i Sverige – för att sedan återupptas i Estland.

- Bland den generation estlandssvenskar som flytt under andra världskriget fanns det några Ormsöbor som behållit traditionen att spela talharpa i Sverige - Johannes Österberg, Anders Westerberg och Johan Ahlström, berättar Ain.

- 1975 gjorde vissångaren Olle Adolphson ett program för svensk TV, *Visor kring Östersjön*, där Johannes Österberg medverkade med talharpespel. Bland yngre estlandssvenskar, födda i Sverige, som tog upp traditionen ska främst nämnas Svante Lagman som medverkade i radioprogram med Styrbjörn Bergelt, svensk riksspelman, instrumentbyggare och förgrundsgestalt för folkmusikens förnyelse i Sverige.

Styrbjörn Bergelt studerade äldre instrument- och låttraditioner och hade genom sin far, som

var vän med musiketnologen Otto Andersson, en talharpa i sin ägo – troligen ett instrument av ormsömodell. Han reparerade den och med utgångspunkt från denna undervisade han i talharpebygge från 1970-talets mitt. Av de estlandssvenska spelarna från Ormsö lärde sig Bergelt spela talharpa i den äkta ormsötraditionen. Han gav också Ain Sarv åtminstone tre talharpor, vilket var viktigt initialt för att börja bygga liknande instrument i Estland och starta upp kurser i talharpespel vid Kulturakademien i Viljandi.

Det var alltså så konsten att bygga talharpor, talharpans melodier och ormsöbaserade spelteknik kom tillbaka till Estland.

Cirkeln var sluten. Talharpan var återbördad till andra sidan Östersjön där den hört hemma.

Idag har talharpan spridit sig i Estland, särskilt i Hapsaltrakten. På Ormsö initierade Janne Suits och Sofia Joons kurser i talharpespel som nu hålls under sensommaren varje år och på ön byggs också talharpor. Och vid Kulturakademien i Viljandi undervisar man i talharpespel.

- En positiv inställning till folkmusiken har också spridit sig bland den yngre generationen i Estland, berättar Ain. Man vill hitta sina rötter och populära grupper som till exempel folkrockgruppen Oort och hårdrockgruppen Metsatöll använder sig av åldriga instrument som talharpa, säckpipa och kannel i sin musik.

- Det är intressant hur traditioner återupptas - hur de genom några personer kan hållas vid liv och hur de tack vare några få eldsjälars sprids för att sedan växa i omfång och åter bli till en synlig del av ett kulturarv. Vår tids teknologi över internet och digitala inspelningar

gör det också lätt att sprida kunskap snabbt och över stora avstånd. Vilket ju inte var möjligt tidigare. Traditionen har hjälp av den moderna tekniken.

Avslutningsvis – en sista fråga till Ain innan vi skiljs:

Vad är det som driver dig och ditt engagemang i folkmusiken och dess instrument? Vad är det som gör att det är så intressant?

- Vad det är som driver mig? Mitt intresse började nog som ett sätt att hålla kontakt med mina rötter, mitt ursprung i Estland, helt enkelt. Och så är det förstås också det genuina i folkmusiken!

Säger Ain Haas vid sitt besök hos SOV på Roslagsgatan i Stockholm i september 2015.

Ain Haas – folkmusiker, instrumentbyggare, forskare, kännare av traditionell estlandssvensk och estnisk folkmusik, folkbildare,

Talharpor byggda i Sverige av Johan Ahlström brån Borrby, Ormsö.

Foto: Monica Ahlström

Ain Haas

Hiukandlest, torupillist
ja rannarootsi
rahvamuusikatradsioonide
hoidmisest

Lena Weesar

Hilissuvel viibis Stockholmis Ain Haas USA-st Indianapolisest. Roslagsgatanil SOV arhiivigruppi külastades rääkis ta muuhulgas oma torupilli ja hiiukandle alast uurimistööst – rannarootslaste muusikariistadest, mille rahvalik muusikatradsioon on rannarootslaste seas praktiliselt kadunud. Ja nende taaselustamisest Eestis, Rootsis ja USA-s.

Huvitav kirjeldus rannarootslaste rahvamuusika unustusse vajumisest, taasavastamisest, taas-elustamisest ja tutvustamisest, ja seda ka kaugel väljaspool Eestimaa ja rannarootslaste piire!

Ain Haasal on SOV-d külastades kaasas oma kätega ehitatud hiiukannel – Stockholmi muusikamuuseumis asuva eksemplari koopiat. Tegelikult, nagu ta ütleb, oli tema Stockholmis viibimise põhieesmärk uurida rannarootsi ja eesti torupilli, kuid Rootsis käies tuli kõneks ka hiiukannel, rannarootslaste eripärane muusikariist, mis enne 19. sajandi lõpul puhkenud vabakiriklikku äratusliikumist oli olemas peaaegu igas Vormsi talus. Ja mis siis kadus – hiiukandlel mängimist hakati pidama patuseks. Hiiukandle põletati ära, neil mängitud viisid tõrjuti kõrvale ja vajusid unustusse. Kuid seda mitte kõikide seas. Ja selle kohta Ain Stockholmis oma teadmisi süvendada püüdis.

Hiiukannelt mängiti Vormsis, kuid ka Noarootsis, Hiiumaal ja

Saaremaal. Rannarootsi aladel oli torupill peamiseks Pakri saarte muusikariistaks. Stockholmi muusikamuuseumis asub kolm Eestist pärit torupilli, üks neist kuulus Väike-Pakri viimasele torupillimängijale Adam Söderströmile.

Traditsiooniline Pakri muusika – Indianapolises ja Chicagos

Indianapolises asuva Indiana University sotsioloogia professor emeritus Ain Haas sündis Göteborgis, kuhu tema vanemad olid pärast väikeses kalapaadis üle Läänemere põgenemist 1947. a. elama asunud. Kui Ain oli 8-aastane, kolis perekond USA-sse.

Ain kuulub juba pikki aastaid Chicagos ja selle ümbruses tegutsevasse rahvamuusikaansambliisse Tuuletargad. Ansambel Tuuletargad esineb Indianas, Wisconsinis ja Chicagos toimuvatel folkloorifestivalidel ja kontsertidel ning selle repertuaari kuulub ka Pakri lugusid.

– Kuid me kohendasime neid veidi, räägib ta. Kuulajate elu kergendamiseks esitame lood popurriina. Viisijupid on üpris

Vormsi – pulmatants hiiukandle saatel. E. H. Schlichtingu litograafia, 19. saj. keskpaik. Nordiska museet, Stockholm.

lihtsad, need võivad ainult kuulates tunduda üksluse ja veidi igavana. Algselt mängiti neid ju pulmades, kus neil oli eriline funktsioon. Neid ei esitatud selleks, et neid tänapäeva moodi istudes kuulata.

Ain kuulis Pakri viise 1996. aastal, kui ta osales pakrilaste tagasitulekul Väike-Pakrile, ning võttis need USA-sse kaasa. Endel Enggröni ja Manfred Strickmani lõõtspillimuusika saatel esines pakrilaste tantsuansambel ning Ain võttis kogu selle videolindile. Nii noppis ta torupillil mängitavad meloodiad Endel Enggröni ja Manfred Strickmani lõõtspillile kohandatud traditsioonilistest torupillimeloodiatest. Mängimiseks muusikariistal, milleks need tegelikult mõeldud olid.

Ja see pole veel kõik. Indianapolises näitas Ain videofilmi oma rahvamuusikasõpradele ning pakrilaste tantsude vastu hakkas huvi tundma Läti rahvatantsuansambel, kes uuris neid põhjalikult ja õppis videosalvestuse abil tantsima. Ja täna esineb Läti tantsurühm Indianapolises, tutvustades ka Pakri tantsu.

Asja juurde kuulub seegi, et ühtegi eestirootslaste ühingut või ühendust Indianas ei eksisteeri.

Rahvamuusika Eestist tulnud külaliste kaudu

Ain Haas ehitab oma muusikariis-
tad ise ja õpetab neid valmistama ka
teisi. Enamasti on tegemist kandle-
ga, mis on torupilli ja hiiukandle ees-
õigupoolest tema põhiliseks pilliks.

Huvi rahvamuusika ja selles
kasutatavate pillide vastu tekkis
teismeliseeas ja süvenes pärast ühel
suvel Prantsusmaal Bretagne'is
veedetud õpinguid, mille tradit-
siooniline rahvamuusika tugineb
suuresti just torupillil.

– Otsin sealt väiksemat sorti
torupilli. Ja õppisin mängima. See
oli 1966. aastal. Hakkasin rock-
muusikast tüdinema ja kuulasin
üha enam Iiri ja Šoti rahvamuu-
sikat.

– Mõni aasta hiljem, kui minu
onu Eestist meile Ameerikasse
külla tuli, oli tal kaasas Eesti rahva-
muusika plaat. Nii tekkis huvi Eesti
torupilli ja kandle vastu. Kannel
on traditsiooniline Eesti keelpill,
mis meenutab tsitrit. Tallinnast
saadeti ühele Chicagos elavale
sõbrale kahe kandle joonised ja ma
hakkasin ehitama esimest omaenda
kannelt. Leidsin ka ühe Hiiumaa
hiiukandle pildi, mille põhjal ehi-
tasin oma esimese hiiukandle.

– Kuna tutvusin mõningate
vanemate Chicagos ja Baltimore'is
ning ka Torontos elavate eesti soost
kandlemängijatega, kulges kandle
õppimine edukalt. Hiiukandlega
oli raskem, selle mängimise tra-
ditsioon oli ju praktiliselt kadunud,
nende mängijaid enam elavate kir-
jas ei olnud. Vähemalt nii ma arva-
sin. Ja ma otsisin ka Eesti torupilli.

Plaadil, mille Ain onult sai, esi-
nes praeguseks peaaegu legendaar-
se kuulsusega rahvamuusikaan-
sampli Leegajus. Plaadiümbrisel oli
rahvariites, torupilli mängiv Ain

Sarv, kellest sai hiljem üks ERKS-i
(Eestirootslaste Kultuuri Seltsi),
Haapsalus rannarootslaste kultuuri
tutvustamiseks loodud seltsi eest-
vedajaid. ERKS etendas ka tähtsat
osa Rootsis ja Eestis elavate ees-
tirootslaste sidemete loomisel enne
taasiseseisvumist 1991 ning juba
1989. aastal korraldati koos SOV-ga
Rootsis elavatele eestirootslastele
esimesed reisirid Vormsisse.

– Ja mul oli võimalus osta Ees-
tist oma esimene torupill, jätkab
Ain. See toimus tänu lõuna-Eestis
elavale torupillimeistrile Ants
Taulile, kes käis Ameerikas 1988.
aastal. Ta tegi videosalvestuse,
mille järgi õppisin tema mängu-
tehnikat. Ants Taul valmistas Pakri
torupilli laadseid instrumente. Ega
seal suurt vahet ei ole. Täna on
pillide valmistamise üle võtnud
tema poeg.

Ja Ain mängis rahvusvahe-
listel rahvamuusikafestivalidel,
mh enam kui 5000 osavõtjaga
Melbourne'i ESTO-päevadel, kus
esines sadadele rahvatantsijatele.

Vormsi hiiukannel Indiana Mathersi Muuseumis

Ülikoolis töö raames teostatud
uurimisprojekti käigus kodumaa-
le naasnud eestlaste kohta oli ta
kontaktis Sofia Joonsiga, kes on
professionaalne rahvamuusik,
hiiukandle mängija ja olnud aast-
taid Viljandi Pärimusmuusika-
keskuse juures tegutseva August
Pulsti õpistu õpetaja ja juhataja.

Ain hakkas hiiukannelt män-
gima.

– Ja see kulges üpris hästi. Olin
ühe sõbra kaudu saanud omale
ka karjala jouhikko, tegin sellest
koopia ja sain Sofialt mõned tema
salvestatud rannarootsi meloodiad.

Ain sai ka uusi kontakte, seal-
hulgas hiiukannelde eksperti

Rauno Niemisega Soomest, kes
on dokumenteerinud 49 vanemat
Eestis, Soomes ja Rootsis säilinud
hiiukannelt. Üks selline hiiukan-
nel, mille valmistas Hans Renqvist
Vormsist Borrby külast ja mille
võttis oma 1903.–1904. a. uurimis-
reisil rannarootslaste juurest kaasa
muusikateadlane Otto Andersson,
asub praegu USAs Mathersi Maa-
ilmakultuuri muuseumis.

Teiseks kontaktiks oli Ando
Kiviberg, üks esimesi rannarootsi
lugude mängijaid Eestis ja Viljandi
pärimusmuusikafestivali asutaja.
Täna on Ando Kiviberg Viljandi
linnapea. Ja siis Janne Suits, Kris-
ta Sildoja ja Raivo Sildoja – kolm
tuntumat Eesti hiiukandlemängijat.
Krista ja Raivo Sildoja on muu-
seas õpetanud Islandil ning Krista
juhendab hiiukandlekursuseid
Vormsis.

– Hiiukannelt tunti juba viikin-
gajal, räägib Ain edasi. Alguses
tekitati helid näppimise teel, poo-
gen puudus. See lisandus hiljem,
arvatavasti Araabia või Bütsantsi
mõjutusena. Ja seda võib küll nenti-
da, et nii hiiukannel kui tavakannel
põlvnevad lüürast. Huvitaval moel
on ka Vormsi hiiukannel nelja
keelega. Meloodiad mängiti kahel
keelel – ühel või tavaliselt kahel
burdoonkeelel. Soomes seevastu
oli hiiukandlel koos meloodiakee-
lega kolm keelt. Mängutehnika oli
üldjoontes samasugune.

Hiiukannel – rannarootslaste juurest Rootsi – ja tagasi Eestisse

Laiemas ringis hakati hiiukannelt
mängima alles 1980. aastatel. See al-
gas Rootsis – et siis Eestisse levida.

– Teise maailmasõja ajal põge-
nenud eestirootslaste põlvkonnas
olid mõned vormsilased, kes hoid-
sid Rootsis hiiukandle mängimise

traditsiooni elus – Johannes Österberg, Anders Westerberg ja Johan Ahlström, räägib Ain.

– 1975 tegi rahvamuusik Olle Adolphson Rootsi televisioonis saate Visor kring Östersjön, kus hiiukannelt mängis Johannes Österberg. Rootsis sündinud noorema põlvkonna eestirootslaste seas tuleb hiiukandle traditsiooni taastajatena mainida esmajoones Svante Lagmani, kes esines raadio-saadetes koos Rootsi meisterliku pärimusmuusiku (riksspelman), pillimeistri ja rahvamuusika uuendamise juhtkuju Styrbjörn Bergeltiga.

Styrbjörn Bergelt uuris vanemat muusikariista- ja viisitraditsiooni ning oli saanud oma isa kaudu, kes oli muusikaetnoloog Otto Anderssoni sõber, enda valdusse ühe hiiukandle – arvatavasti Vormsi mudeli. Ta tegi selle korda ja õpetas selle baasil alates 1970. aastate keskpaigast hiiukandle ehitamist. Vormsist pärit eestirootslastelt õppis Bergelt ehtsa Vormsi traditsiooni järgi hiiukannelt mängima. Vähemalt kolm hiiukannelt andis ta ka Ain Sarvele, mis pani aluse sarnaste pillide ehitamisele Eestis ja Viljandi Kultuuriakadeemias hiiukandlekursuste korraldamisele.

Sel moel jõudsid hiiukandle ehitamise kunst, hiiukandle viisid ja vormsitüüpi mängutehnika Eestisse tagasi.

Ring sai täis. Hiiukannel jõudis tagasi Läänemere idakaldale, kuhu see ka kuulub.

Täna on hiiukannel Eestis, eriti Haapsalu piirkonnas vägagi tuntud. Vormsis alustasid Janne Suits ja Sofia Joons hiiukandle kursusi, mis nüüdseks toimuvad igal hilissuvel. Saarel ehitatakse ka hiiukandleid. Ja hiiukandlemängu õpetatakse ka Viljandi Kultuuriakadeemias.

– Positiivne suhtumine rahvamuusikasse on levinud ka nooremass eestlaste põlvkonda, räägib Ain. Otsitakse oma juuri ning populaarsed ansamblid nagu näiteks folkrokiansambel Oort ja raskerokiansambel Metsatöll kasutavad oma muusikas iidseid pille nagu hiiukannel, torupill ja kannel.

– Huvitav on vaadata, kuidas traditsioonid taas elustuvad – kuidas inimesed neid elus hoiavad ja kuidas nad tänu tulihingedele edasi

kanduvad, et siis laieneda ja taas kultuuripärandi nähtavaks osaks saada. Meie aja internetipõhine tehnoloogia ja digitaalsed salvestused kergendavad ka kiiret teadmiste levikut ja seda suurte kauguste taha. Varem oli see ju võimatu. Moodne tehnika on traditsioonile appi tulnud.

Lõpetuseks – viimane küsimus Ainile, enne kui me lahkumise läheme:

Mis sind ja sinu tegemisi rahvamuusikas ja selle instrumentides tagant tõukab? Mis teeb selle nii huvitavaks?

– Mis mind tagant tõukab? Minu huvi algas lihtsalt sideme hoidmisest oma juurtega, oma Eesti päritoluga. Ja see on muidugi ka rahvamuusika lahutamatu osa!

Ütleb Ain Haas 2015. aasta septembris Stockholmis SOV-d külastades.

Ain Haas – rahvamuusik, pillimeister, teadlane, traditsioonilise rannarootsi ja eesti rahvamuusika tundja, rahvavalgustaja, tulihing – ja professor emeritus, sotsioloogia fil dr.

Vihterpalu ja Pakri saared – tants torupilli saatel. Ernst Hermann Schlichtingu litograafia, 19. saj. keskpaik. Nordiska museet, Stockholm.

Glöm inte!/Tähtsad kuupäevad

- Ansökningar om projektpengar skall vara hos Kulturförvaltningen senast den 25 september!
- Projekttaotluste esitamise tähtaeg Kultuuriomavalitsusele on 25. september!
- Anmäl dina kandidater till Kulturförvaltningens val senast 1 augusti!
- Kandidaatide esitamise tähtaeg Kultuuriomavalitsuse valimistele on 1. august!
- Rösta i valet till Kulturförvaltningen den 4-6 november 2016
- Kultuuriomavalitsuse valimised toimuvad 4.-6. novembrini 2016

Estlands eget Machu Picchu

eller hur Storbyn på Stora Rågö rensades från sly

Jana Stahl

Förberedelser för talkot för Storbyns räkning började redan året innan för att få nödvändiga tillstånd och för att diskutera idén med andelsföreningen Pakri Tarvas och Rågö-Stiftelsen. Den första stödde evenemanget genom att ordna mat, erforderliga verktyg och bränsle för motorsågar samt transport, den andra bjöd på gratis överfart med snabbåten Arabella. Då det händer något spännande, finns alltid en journalist på plats, denna gång fanns Bianca Mikovitš från tidningen Maaleht på plats. Det blev 20 personer i gänget som omedvetet hade bundit sig till en ny tradition på Stora Rågö – talkoarbete för återställandet av Estlands eget Machu Picchu. Till att börja med fälldes träd och röjdes sly, 11 brunnsplatser markerades. När Estland blev fritt och tvångsavyttrade marker återlämnades, avstod Storbyns markägare sina ägor med önskemålet att omvandla byn till ett kulturminne.

Talkofolket arbetar och journalisten följer nyfiket efter.

Foto: Erik Söderberg

Talkon är slut, dags för gruppbild.

Foto: Enda Pärisma

Byn som inte hade någon framtid längre, rensades delvis under talkot, en del innegårdar förändrades till oigenkännlighet – likt fotografiska bilder under framkallningsprocessen som i början är vaga, sen skärper sig bilden och man kan se den vackra och sällsynta byn med sina ruiner, jordkällare och friliggande skorstenar. Ett plus också – personer som redan har band till Rågöarna, fick ett till-

skott av dem som var begeistrade av öarnas skönhet och ställde upp för talkoarbeten även i framtiden. Rågöarnas vänkrets ökar. Evenemanget anordnades av OÜ Pakri Tarvas, Pakri Saarte Arenduse SA ja MTÜ Pakri Saarte Kogukond.

Så ses vi nästa år igen!

Leanne Barbo blåser liv i tälkon.

Foto: Anna-Greta Söderberg

Eesti oma Machu Picchu

ehk kuidas puhastati võsast Suu-Pakri varemetses Suurküla

Jana Stahl

Ettevalmistused talgute korraldamiseks Suur-Pakri Suurküla heaks algasid juba aasta varem, et saada vajalikud kooskõlastused ja seejärel läbi arutada plaan osühinguga Pakri Tarvas ning Pakri Saarte Sihtasutusega. Esimene toetas üritust pakkudes talgulistele tasuta süüa, vajalikud tööriistad ning kütte mootorsaagidele ning transpordi ja teine pool neist pakkus tasuta ülevedu Arabella-nimelise kiirkaatriga. Seal, kus iganes juhtumas midagi põnevat, on ikka kohal ka ajakirjanik ja seekord oli selleks Maalehe ajakirjanik Bianca Mikovitš. Kogu seltskonna suuruseks sai 20 inimest, kes olid ehk enda teadmata sidunud end uue traditsiooni sünniga Suur-Pakril ehk Eesti oma Machu Picchu taastamise talgutega. Alustuseks võeti maha puid ja raiuti võsa ning tähistati selle käigus 11 kaevukohta. Eesti vabanedes ja sundvõõrandatud maade tagastamise protsessis loobusid Suurküla maaomanikud talumaadest sooviga muuta küla kultuurimälestiseks.

Siin on vaja mõelda.

Foto: Anna-Greta Söderberg

Muusika teeb tuju heaks.

Foto: Anna-Greta Söderberg

Küla, millel polnud enam tulevikku, sai talgute korras osaliselt puhtaks ja osad õuede ilme muutus tundmatuseni – sarnaselt fotodega, mis alguses on hägused ja seejärel pilt teravneb ja on aru saada, kui ilus ja haruldane on küla oma hoonete varemetses, muldkeldrite ja väljaspool maja asetsevate korstnatega. Lisaväärtuseks asjaolu, et juba end Pakri saartega sidunud inimesed leidsid juurde veel neid,

kes end saarte ilust lummatuna pakkusid end tegema talgute korras töid ka tulevikus – Pakri saarte sõpruskond kasvab. Üritust korraldab OÜ Pakri Tarvas, Pakri Saarte Arenduse SA ja MTÜ Pakri Saarte Kogukond.

Järgmisel aastal kohtume jälle!

Tulehark valvab tuld.

Foto: Anna-Greta Söderberg

Om Kulturdagen och Ormsö Blod

Toivo Tomingas

Också i år firades den traditionella kulturdagen på Ormsö på Maria Murmans födelsedag.

Vädret var vackert, färjan anlände som den skulle och gästerna var på plats i rätt tid. Dagens huvudvikt lades på demokrati. Från och med en lång historia bakåt med direktkopplingar till nuet. Föredragare var de erkänt sakkunniga professorerna Mart Raukas och Rein Einasto. De började med demokratins födelse i gamla Grekland och närmade sig nutiden i sitt framförande. När de behandlade den moderna tiden konstaterade de båda att demokratin håller på att begränsas och att den har försvagats. Kommunreformen är förstås den mest akuta frågan i dagens Estland. De bildade männen lät entydigt förstå att reformen kommer att genomföras i en helt antidemokratisk anda, genom att muta kommunledare och vilseleda många duktiga tjänstemän. Och såsom jag redan flera gånger har konstaterat, att Ormsö är en företeelse bortom havet där lagarna inte helt fungerar oavsett statskicket, så kan vi också nu konstatera att även de sakkunniga rekommenderade att man skall kämpa för sin rätt. Till och med genom att visa olydnad!

Jag råkade sitta bredvid Malle Hokkonen när jag hörde detta, och viskade i hennes öra: "Så måste man snart utropa en liten Ormsö-republik på ön!"

Hur som helst, ändock medger alla sakkunniga att sammanslagning av till och med 10 fattiga kommuner inte gör någon av dem rikare. En utväg vore att skapa villkor som möjliggör att kommu-

ner kan klara sig själva med sina uppgifter. För detta måste finansieringsreglerna ändras.

Men det här angick inte dagens tema. Så följde lunchpaus och uppträdanden på scenen. Maten var smaklig men kanske för stark. Som vanligt var det de duktiga barnen som överraskade, deras uppträdande fick applåder från den imponerade publiken.

Moderna tider – moderna seder. Jonathan Lindström framförde sitt föredrag hemma, vid datorn – vi lyssnade och följde hans tal i salen i Folkets hus. Denna gång talade Jonathan på engelska eftersom det inte var någon i salen som vågade tolka föredraget på svenska. Inga problem. Vi förstod det mesta. I stort sett handlade det om samma som i fjol. Om hur svenskarna bebyggde Ormsö och vilken regerings- och förvaltningskultur man hade då.

Under fikapaus hade jag möjlighet att presentera Silvi-Astrid Mickelins sjätte diktsamling med titeln "Järelnoppeid". Boken kom till strax före kulturdagen och fick också ett positivt mottagande.

Nu ställde föreningen Ormsö Blod upp för Silvi och hjälpte till. Vi delade på tryckkostnader. Hälften Silvi, hälften Ormsö Blod.

Jag skrev också ett förord till boken där jag påminde om att Silvi också tidigare har satt titlar på sina böcker som liksom tyder på att det här är allt nu som jag har att säga. Men det var varken "Kaapekakk" eller "Viies ja viimane" som blev den sista boken. Nu när vi gratulerar Silvi på hennes 80-årsjubileum kan vi vara rätt säkra på att dikt-talangen inte har lämnat födelsedagsbarnet.

Se nu! Så flöt temat sakta över till Ormsö Blod.

Men med Ormsö Blod är det så att den 25 april utkom också en uppföljare till föregående böcker från tryckeriet. Band III! Detta band handlar i stort sett om Lindström. Efter 30 års tystnad så utkom Anders Lindströms undersökning ORMSÖ slutligen i tryck. Jag fick bifoga illustrativa bilder från min sida och hälften av bandet var klar. Också i den andra hälften får en Lindström ordet – Lars Algot publicerar sin första berättelse

Salen var fullsatt.

Foto: Toivo Tomingas

om livet i Hapsal och Rälby under andra världskrigets första år.

Men från Ants Alev kom minnen och bilder. Ants föräldrar kom undan kriget till Ormsö från Ingermanland år 1943. Wollmanns (Ants' morföräldrar) bodde i Söderby Nilsas i 18 år.

Ants' berättelse föranledde också mig att skriva och så kom mina egna minnen till. Dessutom en kort berättelse av Elvi Benno och ett ark med färgbilder.

Kultuuripäevast ja Vormsi Verest

Toivo Tomingas

Ka tänavu oli traditsiooniline Vormsi Kultuuripäev ajastatud Maria Murmani sünniaastapäevaks.

Ilm oli ilus, laev käis ja külalised said õigeaks ajaks kohale. Tänavuse päeva põhiohk asetis demokraatiale. Alates kaugest ajaloost, siiretega otse tänasesse päeva. Esinejad olid mainekad asjatundjad: professorid Mart Raukas ja Rein Einasto. Mehed alustasid demokraatia sünnist antiik-Kreekas ja tulid jutuga ajas lähemale. Jõudes otsaga kaasaega, nentisid mõlemad, et demokraatiat ahistatakse ja seda ongi nüüd vähem. Muidugi on tänases Eestis põletavaim küsimus haldusterritoriaalne reform. Haritud mehed andsid üsna ühemõtteliselt mõista, et reform saab toimuma pigem antidemokraatlikus vormis, vallajuhtide äraostmise ja paljude tublide ametnike lollitamise vaimus. Ja nagu ma juba mitmeid kordi olen tõdenud, et Vormsi on meretagune asi, kus ükskõik millise riigivõimu puhul kõik seadused päris ei toimi – nii võib nentida nüüdki, et ka teadja-

Vad gäller framtidsplaner så har jag bett konstnären Jorma Friberg att formge omslag för såväl band IV och band V på en gång. Jag är en optimist! Jag var i Stockholm i början av mars, hos Lasse Lindström för att föreviga hans minnen och detta material får vi bekanta oss med i bokens fjärde band. En man med en mycket bra berättarkonst och -talang!

Men, jag måste sorgset notera att antalet evenemang inte är så stort för föreningen. Men till midsommar vill vi ändå inbjuda folk till Diby. Den här gången blir det kvällen den 24 juni. Jag skulle gärna prata om föreningen och diskutera om dess framtid. Och alla är förstås välkomna till sång- och dansfesten i Hapsal veckan därpå!

*Malle Hokkonen med sina elever.
Foto: Toivo Tomingas*

mehed soovitasid oma õiguse eest võidelda. Kasvõi allumatust üles näidates!

Juhtusin seda kuulates istuma pr. Malle Hokkoneni kõrval, kellele sosistasingi: „Varsti tuleb niiviisi saarel Vormsi Väike Vabariik välja kuulutada!“

Nali naljaks, aga ometi tõdevad kõik asjatundjad, et ka kümne vaese valla liitmine ei tee neist kedagi rikkaks. Pääsetee oleks pigem tingimuste loomine, mis võimaldaks valdadel oma ülesannetega toime tulla. Selleks on vaja rahastamistingimusi muuta.

Aga see ei kuulunud päeva teemasse. Vahelduseks tuli lõuna ja isetegevus. Toit oli maitsev ja ülearugi tugev. Üllatasid (nagu ikka) lapsed, kelle tubli esinemine teenis vaimustunud kuulajate aplausi.

Moodsad ajad – moodsad kombid. Hr. Jonathan Lindström esines kõnega kodus, arvuti ees – meie kuulasime ja jälgisime tema kõnet Seltsimaja saalis. Seekord rääkis Jonathan inglise keeles, sest

saalis polnud julget, kes söandaks rootsikeelset kõnet tõlkida. Polnud viga. Saime enam-vähem aru. Jutt käis suures plaanis samast, mis möödunud aastal. Et kuidas rootslased Vormsi asustasid ja milline oli valitsemise ja asjaajamise kultuur siis.

Kohvipausi ajal oli mul võimalus tutvustada pr. Silvi-Astrid Mickelini kuuendat luuleraamatut, nimega „Järelnoppeid“. Raamat sündiski ilma vahetult enne kultuuripäeva ja leidis ka elavat huvi.

Seekord tuli Vormsi Veri MTÜ Silvile appi. Jagasime trükikulud pooleks. Pool Silvi, pool MTÜ.

Kirjutasin raamatule ka eessõna, kus tuletasin meelde, et Silvi on varemgi pannud raamatutele pealkirju, mis nagu viitaks, et see on nüüd kõik, mis mul öelda on. Aga ei jäänud viimaseks ei „Kaapekakk“ ega „Viies ja viimane“. Soovides Silvile tervist ja õnne tema 80. sünnipäeval, võime üsna kindlad olla, et luuleand ei ole juubilari maha jätnud.

No näete! Läkski jutt sujuvalt Vormsi Vere tegemistele üle.

Vormsi verega on aga nii, et 25. aprillil tuli trükist ka järg eelmistele „Vormsi Veri“ raamatutele. Juba III köide! Seekordne on suuresti Lindströmi-raamat. Pärast 30-aastast vaikelu ilmus nüüd lõpuks trükis Anders Lindströmi uurimus „Ormsö“. Lisasin sellele omalt poolt illustreerivaid pilte ja pool köidet oligi koos. Teiseski pooles saab sõna Lindström – Lars Algotilt sai raamatusse tema esimene jutustus elust Haapsalus ja Rälbys II maailmasõja algaastail.

Aga omalt poolt lisasid mälestusi ja pilte veel hr. Ants Alev, kelle vanemad tulid sõja jalust Ingerimaalt ära Vormsi 1943. aastal. Elasid Wollmannid (Antsu vanavanemad) Söderby Nilsasel 18 aastat.

Lars Lindström kodus Stockholmis.

Foto: Toivo Tomingas

Antsu sorav jutt ajendas mindki kirjutama ja nii sündisid ka minupoolded mälestused. Veel mahtus raamatusse jutuke Elvi Bennolt ja värvipildi poogen.

Mis puutub tulevikukavadesse, siis palusin kunstnik Jorma Fribergil korraga kujundada ka IV ja V köite kaaned! Olen optimist! Käisin märtsi alguses Stockholmis, Lasse Lindströmi mälestusi jäädvustamas ja selle materjaliga saab ilmselt järgmises köites tutvuda. Väga hea jutusoone ja -anniga mees!

Tõsi. Peab kurvastusega märkima, et kogu MTÜ rahva jaoks on üritusi vähevõitu. Aga Jaanipäevaks tahaks rahva ikka Dibysse kokku kutsuda. Seekord 24. juuni õhtuks. Räägiks seltsielus toimunud ja peaks tulevikuplaane. Ja muidugi on kõik oodatud nädal hiljem laulu- ja tantsupeole Haapsalus!

Toivo Tomingas ilmutas kolmanda „Vormsi vere“ kogumiku

Kaire Reiljan

Vormsi juurtega Toivo Tomingas on valmis saanud kolmanda mälestuskogumiku „Vormsi veri“, mis on sisu poolest senistest kaalukaim.

Suurema osa vastilmunud raamatust moodustab Vormsist pärit Anders Lindströmi 30 aastat tagasi kirjutatud uurimus nii Vormsi minevikust kui ka kõigist eluvaldkondadest.

Pikka aega Tuhala koolis töötanud Lindströmi uurimuse käsikiri ringles 1980. aastate lõpus ja 1990. aastate alguses käest kätte, kuid jäi siis Toivo Tominga sõnul kaduma. „Käsikiri oli aastaid peidus, kuid Jonne Berggren leidis selle oma

ema lauashtlist ja eelmise aasta Vormsi kultuuripäeval jõudis see minu kätte,” meenutas Tomingas.

Nüüd on uurimus „Ormsö“ vastilmunud kogumikus kõigile kättesaadav ja iga huviline saab teada, kuidas Vormsis sada aastat tagasi põldu hariti, millistes

majades elati, mida söödi ja seljas kanti, kuidas pühi peeti ja millist elu elati. Eraldi peatükk on kõigist Vormsi küladest, koha-, talu- ja perenimedest.

Nii nagu „Vormsi veri“ varasemais köidetes nii on viimaseski väljaandes oma koht mälestustel.

Toivo Tomingas rääkis, et pärast mullusügisest raadioreklaami ja üleskutset mälestusi jagada võttis temaga ühendust Ants Alev, kelle pere 1944. aastal Vormsi tuli. Kuigi noormehe vanemad kolisid peagi mandrile, jäid veel aastaiks saarele tema vanavanemad ja tädid. Just oma külaskäikudest saarele ja tädide mälestustest on sündinud kirjatükk, mis räägib saare sõja-järgeist aastaist.

„Kui Ants Alev oli oma mälestused saatnud, ei saanud ma teisiti, kui panin ka enda omad kirja, sest meie teed on aeg-ajalt ristunud ja oleme kohtunud samade inimestega,” ütles Tomingas. Lapsepõlve-mälestusi Vormsist on kirja pannud ka Elvi Benno.

1940. aastate uskumatuid sündmusi, vene ja saksa võimu vahetumist meenutab raamatus praegu Rootsisis elav Lars Lindström. Toivo Tominga sõnul on Lars Lindströmil kirja pandud veel terve hulk mälestusi, mis näevad trükivalgust edaspidi.

Toivo Tomingas rääkis, et Vormsi-teemaliste kogumike väljaandmine sai alguse mälestuste kogumisest. „Kui lõime MTÜ Vormsi Veri, kandsid meie esimesed aktsioonid nime „Korjame killud kokku”. Siis tuli Anu Mätlik ja ütles: kui neid kilde korjad, siis hakka neid ka raamatusse panema,” rääkis autor kogumike sünnilugu.

Nüüd tunnistab Tomingas, et kogu see töö on kujunenud väga

huvitavaks ja avardanud silmaringi. „Usun, et see materjal, mis on õnnestunud kokku korjata ja mida veel korjan, on säilitamist väärt,” ütles ta.

Selles, et trükivalgust näeb ka „Vormsi vere” neljas ja viieski kogumik, pole kahtlust. Iseasi, millal see juhtub. „Oleneb sellest, kuidas rahastamist leian,” lausus Tomingas.

Materjalipuudust raamatu väljaandmiseks igal juhul pole. Näiteks ootab järke Vormsist pärit ja hiljem Rakvere baptisti koguduse jutlustaja olnud Efraim Joel Dahli käsikiri Vormsi eluolust. Ka Lars Lindströmilt on hulk kirjalikku ja videomaterjali, mis avaldamist ootab.

Tredje samlingen av ”Ormsö blod”

Kaire Reiljan

Ormsöättlingen Toivo Tomingas har blivit klar med den tredje minnes-samlingen ”Ormsö blod”, som innehållsmässigt är den tyngsta hittills.

Större delen av den nyutkomna boken utgörs av ormsöbon Anders Lindströms undersökning om Ormsös historia och livsområden, skriven för 30 år sedan.

Manuset av Lindström, som länge arbetade i Tuhala skola, cirkulerade runt i olika händer i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet men gick förlorat då, enligt Toivo Tomingas. ”Manuset var försvunnet i åratal, men Jonne Berggren hittade det i sin mors skrivbordslåda och på Ormsös kulturdag i fjol nådde det mig”, erinrar sig Tomingas.

Nu är undersökningen ”Ormsö” tillgänglig för allmänheten i den

nyutkomna samlingen och den intresserade får veta hur man brukade jord, i vilka hus man bodde, vad man åt och vad man hade på sig, hur man firade helg och vilket liv man levde på Ormsö för 100 år sedan. Ett extra kapitel finns om samtliga byar på Ormsö, ort-, gårds- och familjenamn.

Liksom tidigare band av Ormsö Blod har också den senaste utgåvan ett utrymme för minnen. Toivo Tomingas sade att efter radioreklamen i höstas och uppmaningen att dela med sig av sina minnen, kontaktades han av Ants Alev vars familj kom till Ormsö 1944. Trots att ynglingens föräldrar flyttade till fastlandet snart, stannade hans morföräldrar och mostrar kvar i många år på ön. Genom besök på ön och mostrarnas minnen har ett

avsnitt i boken kommit till som handlar om efterkrigstiden på ön.

”När Ants Alev hade skickat in sina minnen, kunde jag inte annat än att nedteckna också mina egna, eftersom våra vägar har korsats då och då och vi har träffat samma människor”, säger Tomingas. Barndomsminnen från Ormsö har nedtecknats också av Elvi Benno.

Otroliga händelser på 1940-talet, det ryska och tyska maktskiftet, beskrivs av Lars Lindström som numera bor i Sverige. Enligt Toivo Tomingas har Lars Lindström nedtecknat en hel del minnen som kommer att bli publicerade framöver.

Toivo Tomingas sa att utgivning av Ormsösamlingar började med insamling av minnen. ”När vi bildade föreningen Ormsö Blod, hette

våra första aktioner ”Låt oss samla ihop spillror”. Då kom Anu Mätlik och sa: ”Om du samlar ihop dessa spillror, så ska du också ge ut dem i en bok” berättade författaren om samlingarnas tillkomst.

Nu erkänner Tomingas att hela detta arbete har blivit mycket intressant och vidgat vyerna. ”Jag tror att det material, som jag har lyckats samla ihop och som jag

ännu samlar, är värt att bevaras,” säger han.

Det finns inget tvivel om att också den fjärde och till och med femte samlingen av ”Ormsö Blod” kommer att publiceras. En annan sak är när det händer. ”Det beror på finansieringen”, säger Tomingas.

Någon brist på material finns i alla fall inte. På tur väntar till exempel manuset om Ormsös livsförhå-

landen av Efraim Joel Dahl, som kommer från Ormsö och har senare varit verksam som baptistpredikant i Rakvere. En stor mängd skriftligt material och videoinspelningar som väntar på publicering, härrör också från Lars Lindström.

Sångfestprolog

Vaken, gångna vikinga ätter,
Vaken ur drömmar i ljusa nätter.
Faren på skyar till våra slätter
Ned från Valhalls vällidiga boning
Till vår tid, som vill försoning
Med de människor som föga skoning
Hade med oss, fast ur samma stam
Vi som en ras har vuxit fram.

Vi samlas till fest under julisolen
Med lungornas makt vi tänder kolen
Som glöda med svenskeld vid kalla polen
Våra hus och hem må ock stå tomma
Vårsången manar oss alla att komma
Grant” till vår fest, vår ljusa blomma
Högt bland markens färgstarka gröna
Uppåt vår samlade själ skall förtona!

Minns då ett som frid dig bjuder
När livets allvar tungsint sjuder
Minns den sång som vackrast ljuder
Den oss för genom finaste dis
Lyfter till fjärrhöga paradiset
Och kan klinga på dundrets vis
Sakta lik änglarnas vaggång den låter
När glömda ungdomlig Balder gråter

Musiken i viddernas lek sig svingar
Slår sig ned i våra ljungar
Piskar grenar med mäktig hand
Bjuder frukt från ljusa land
Sänker sig - svalkar vår svenskvikstrand
Svallar i glitter om våra öar
Mässar till ro i våra moar
Dallrar fint på hjärtesträngar
Rusar fram i bäckars sängar

I stormen, i stormar, i yra, i vågor
I skogen, i skogar, i bäckar, i lågor
Det susar och brusar och ryter om lador
Spänn din vinge och följ vår gång
Du, allt besegrande svenska sång.
Eben en Arpborg

Original: KUSTBON, 28 juni 1933

Odenholms byalag

Mats Erkas

Odenholms byalags insamling till Röda korset, med namnet *Från flykting till flykting*, är nu avslutad. Från sommaren 2015 till sista mars 2016 samlade vi in pengar att skänka till Röda korsets arbete med att hjälpa flyktingar på väg till Europa utifrån en vilja att visa empati för och solidaritet med människor som flyr sina hem undan krig och förödelse, likt de boende på Odenholm och andra estlandssvenskar gjorde för över 70 år sedan. Vårt mål var att samla in 10 000 kr och vi kan stolta konstatera att vi överträffade det målet med god marginal. Totalt samlades 12 240 kr in, varav 1 340 kr samlades in separat i Röda korsets bössa under den pubkväll som byalaget anordnade i höstas. Man kunde under hela perioden skänka pengar direkt på den spe-

ciella sida som skapades på Röda korsets hemsida. Förutom detta samlade vi även in pengar under vårt årsmöte i mars. Vi är varmt tacksamma för alla bidrag, som nu kan göra skillnad och även visa vad vi står för som estlandssvenskar och estlandssvenska ättlingar samt vad vi klarar av tillsammans. Om någon är intresserad av att göra en liknande insamling rekommenderar vi Röda korsets hemsida <http://egeninsamling.redcross.se/>.

Något annat vi gärna vill berätta om är den hemvändervecka, med flertalet utresor till Odenholm, som byalaget ska göra i sommar. Under vecka 26 kommer vi att vara på ön för att umgås och se till den färdigställda muren och kyrkogården kring Jesu kapell. Sär-

skilt kommer vi att fokusera på att välkomna medlemmar som ännu inte besökt ön att komma ut denna vecka. Bylaget kommer att boka och finansiera resor från Derham till Odenholm och tillbaka samma dag för sina medlemmar under datumerna 29 och 30 juni. Under dessa dagar kan man alltså med enkelhet besöka ön under endast en dag och då uppleva den i sin egen takt. Det kommer förstås även vara möjligt att övernatta i eget medhavt tält eller i kommunens informationshus på ön. Det finns mycket att uppleva på ön. Förutom att vandra till kapellruinen, bien eller fyren om man vill, kan man spendera tid på de vackra kalkstensstränderna, kanske bada eller bara träffa andra estlandssvenskar och lära sig mer om vår gemensamma historia. Se mer information om sommarresan och hur ni anmäler intresse på vår hemsida www.odensholm.se.

Osmussaare Kogukond

Mats Erkas

Osmussaare Kogukonna korjandus Punase Risti heaks *Pagulaselt pagulasele* on nüüdseks lõppenud. Soovides näidata empaatiat ja solidaarsust inimestega, kes põgenevad sõja ja hävingu eest, nii nagu osmussaarlased ja teised rannarootslased põgenesid enam kui 70 aastat tagasi, kogusime 2015. aasta suvest 2016. aasta märtsi lõpuni raha Euroopasse saabuvate pagulaste abistamiseks.

Meie eesmärgiks oli kokku saada 10 000 krooni ja võime uhkustundega öelda, et ületasime selle suure varuga. Kokku saime 12 240 krooni, sellest 1 340 krooni sügisel toimunud kogukonna pubiõhtul. Korjandusperioodi jooksul

oli võimalik annetada ka otse Punase Risti kodulehel loodud erilehe kaudu. Lisaks kogusime raha ka märtsis toimunud kogukonna aastakoosolekul. Täname siiralt kõigi annetuste eest, mis näitavad meie kui eestirootslaste ja nende järeltulijate seisukohti ning seda, mida me üheskoos suudame. Kel on huvi sarnase korjanduse korraldamiseks, saab lisainfot Punase Risti kodulehelt <http://egeninsamling.redcross.se>.

Suvel korraldab kogukond tagasitulijate nädala koos väljasõitudega Osmussaarele. Oleme saarel 27. juunist 3. juulini, et saada omavahel kokku ja vaadata Jeesuse kabeli ümber taastatud müüri ja kalmis-

tut. Eriti oodatud on kogukonna liikmed, kes saarel veel käinud ei ole. 29. ja 30. juuniks on kogukond broneerinud oma liikmetele tasuta sõidud Dirhamist Osmussaarele ja tagasi. Niisiis on neil päevil väga lihtne vaid ühe päevaga saarel ära käia ja seda vastavalt oma soovile kogeda. Loomulikult on võimalik ka oma telgis või saarel asuvas valla infopunktis ööbida. Saarel on palju vaadata. Lisaks kabelivaremete, küla või majaka juurde jalutamisele võib aega veeta kurnitel paekivirandadel, supelda või lihtsalt kohata teisi eestirootslasi ja tutvuda meie ühise ajaloo. Lisainfo meie kodulehel www.odensholm.se.

Ormsö Kulturläger – Utforskare av hembygdens kultur

Jana Kokk

Projektledare (föreningen Vormsi Selts)

Hembygdens kulturforskare är det andra kulturlägret på Ormsö i rad, där man kan lära sig studera och jämföra det estlandssvenska kulturarvet och dokumentera det på olika sätt. Lägret äger rum den 17–21 juli och välkomnar alla Ormsöpojkar och -flickor i grundskoleåldern. I fjol var det endast Ormsöbarn som deltog i lägret, i sommar kommer också elever från Runö skola att delta.

Lägrets huvudvikt ligger på dokumentering av den traditionella kulturen ur lägerdeltagarnas egen synvinkel, genom att använda såväl klassiska som moderna medel (foto- och videokamera, diktafon, smarttelefon, surfplatta) och möjligheter (teckning, målning, video- och ljudinspelning, animering) för att spara informationen. För att kunna bättre förnimma det spännande arvet ska den unge kulturforskarens alla sinnen en-

gageras för att själv kunna se, lyssna, smaka, lukta, vidröra och göra själv.

Också årets läger består av temadagar: musik, hantverk, mat och idrott.

På musikdagen lär man sig en sång och dans från Ormsö och Runö. Handledare Age Kõiveer (lärare i hembygdshistoria på Ormsö, folklorist, talharpespelare), Kristi Treiman (musiklärare vid Runö skola), Annika Adams (klasslärare, handledare till Ormsös folkdanslag).

På hantverksdagen mals mjöl, tillverkas mjölpåsar, metspö och vikingaschack (Kubb). Handledare är Kristina Rajando (lärare vid Viljandi Kulturakademi, specialist på traditionella teknologier), Henry Timusk (fotografimagister vid Estlands konstakademi, konstnär).

På matdagen bakar man bröd, röker fisk, tillagar naturlig vegetarisk sallad. Handledare är Maris Rinnak (företagare, brödbakare), Ants Varblane (styrelseledamot i Ormsö Hembygdsförening VKÜ, amatörfiskare).

På idrottsdagen hålls kombinerade tävlingar både till lands och till sjöss – i båtslalom, vikingaschack, kulturhistoriskt terrängspel. Handledare Tanel Viks (kommundirektör, guide och extern utbildare vid Hemvärnets skola). Gamla goda lägertraditioner hålls i ära: att bo i tält, att avlägga ed, att ha braskvällar, nattlarm, men det blir också tillräckligt med tid att umgås med vänner, bada och ha annan trevlig verksamhet.

Kulturlägret bjuder på en aktiv och innehållsrik möjlighet att tillbringa sommarlovet tillsammans med gamla och nya vänner och spännande upplevelser.

Bilder från förra årets läger. Barnen erbjuds många olika aktiviteter.

Vormsi Kultuurilaager - Kodupaiga Kultuuriuurija

Jana Kokk

Projektijuht (MTÜ Vormsi Selts)

Kodupaiga kultuuriuurija on teine Vormsi kultuurilaager, kus õpitakse uurima ja võrdlema rannarootsi kultuuripärandit ning seda erineval viisil talletama. Laager toimub 17.-21. juulini ning sinna on oodatud kõik põhikooliealised Vormsi saarega seotud poisid ja tüdrukud. Kui möödunud aastal olid laagrilisteks vaid Vormsi kogukonna lapsed, siis sellel suvel on kaasa löömas ka Ruhnu õpilased.

Laagri põhirõhk on suunatud pärandkultuuri jäädvustamisele laagriliste endi vaatenurgast, kasutades selleks nii klassikalisi kui ka kaasaegseid informatsiooni salvestamise vahendeid (foto- ja filmikaamera, diktofon, nutitelefoni, tahvelarvuti) ja võimalusi (joonistamine, maalimine, filmimine, lindistamine, animeerimine). Põneva pärandi paremaks adumiseks tuleb haarata noore kultuuriuurija kõiki meeli, et ta saaks ise näha, kuulata, maitsta, nuusutada, katsuda ja ise teha.

Ka sellesuvine laager koosneb teemapäevadest: muusika, käsitöö, toit ja sport.

Muusikapäeval õpitakse selgeks üks Vormsi ja üks Ruhnu saarelt pärit laul ja tants. Juhendajateks Age Kõiveer (Vormsi koduloo õpetaja, folklooriuurija, talharpamängija), Kristi Treiman (Ruhnu kooli muusikaõpetaja), Annika Adams (klassiõpetaja, Vormsi rahvatantsurühma juhendaja).

Käsitööpäeval jahvatatakse jahu, valmistatakse jahukotikesi, meisterdatakse õnge ja viikingite malet (Kubb) juhendajateks Kristina Rajando (TÜ VKA õppejõud, pärandtehnoloogiate spetsialist), Henry Timusk (EKA fotograafia magister, kunstnik).

Toidupäeval küpsetatakse leiba, suitsutatakse kala, valmistatakse looduslikku taimset sala-

tit. Juhendajateks Maris Rinnak (ettevõtja, leivaküpsetaja), Ants Varblane (VKÜ juhatuse liige, harrastuskalamees).

Spordipäeval toimuvad kombineeritud võistlused nii maal kui merel, võisteldakse paadislalomis, viikingite maleturniiril, kultuuri-loosugemetega maastikumängus. Juhendaja Tanel Viks (vallavanem, giid ja Kaitseliidu Kooli mittekoosseisuline koolitaja). Au see hoitakse vanu häid laagritraditsioone: telgis elamine, laagriliseks vannutamine, lõkkeõhtud, ööhäired, kuid jääb piisavalt ka vaba aega sõpradega suhtlemiseks, ujumiseks ning muudeks meelepärasteks tegevusteks.

Kodupaiga kultuuriuurija laager pakub aktiivset ja sisukat suvevaheaja veetmise võimalust koos vanade ja uute sõpradega ning põnevust pakkuvate elamustega.

Möödunud aasta laagrifotod. Lastele pakuti väga mitmekesiseid tegevusi.

Jubilarer juli-december 2016

Juubilarid juuli-detsember 2016

60 år

Ülo Kalm 19 september
Maire Sander 3 november
Ivo Amberman 6 november

65 år

Lars-Göran Bäckman 19 juli
Aili Umda 28 augusti
Anne Maasik 4 september
Elna Siimberg 7 september
Ain Streng 22 september
Bo Göte Stenholm 29 oktoober
Rein Pellmas 23 december

70 år

Rüüd Kamarik 9 oktoober

75 år

Ester Svärd 7 augusti
Maie-Amalie Salu 12 augusti

Aili Kurvits 6 september
Astrid Reinberg 15 september
Eva Heyman 26 september
Bengt Allan Heyman 17 oktoober
Uno Lillevars 17 oktoober
Nils Olof Sjölund 26 oktoober

80 år

Silvi-Astrid Mickelin 7 juli
Osvald Hallman 1 september
Lemmi Tammesaar 5 oktoober
Liinda Elin Lundeborg 15 november
Katarina Eleanore Engelhardt 4 december
Heivi-Aime Rebane 7 december
Helje Aarsale 11 december
Iivi Tamm 18 december

85 år

Sylvia Borghild Thomson 17 augusti
Vaikus Jõgisu 7 december
Einar Valfrid Mihlberg 7 december

90 år

Elvine Alma Rönnerberg 24 november
Ella-Mercedes Sirel 4 december

Mis on õnn?

*Õnn on tabamatu ime,
millel õige mitu nime...
Õnn on oma leidja nägu,
kellel ööbik, kellel kägu.*

*Õnne ihkab inimsüda,
aga raske leida seda.
Kas ta asub toas või õues,
või on peidus sinu põues.*

*Mõni vaene õnnerikas,
rikka päevad murepikad.
Õnn on valikute vahel
võnkuv otsingute ahel.*

*Õnne tabada ei suuda,
inimsoov ei seda muuda,
et üht tuleviku rada,
üldse õnnetus ei tabaks.*

*Õnn kuid igas hinges peidus,
Seal, kus lootust, rahu leidub.
Kelle saatjaks ülim Tõde,
siis on õnnigi selle sõber.*

**Silvi-Astrid
Mickelin 80**

Igal neljapäeval toimetas Rannarootsi Muuseumi „Neljapäevamemmede“ käsitöötoas koos teistega Vormsist pärit Silvi-Astrid Mickelin, kelle meisterlik käsitöö ning põnevad mälestused ei jäta külmaks kedagi ja nii juba viimased 19 aastat.

Silvi-Astrid Mickelini teame ka kui andekat luuletajat, kelle sulest ilmunud lugematul arvul südamlikke luuleridu. Tema luuletusi lugedes peatub aeg ja märkamatult oled taas ammutanud iga värssi, mis Silvi-Astridi poolt loodud. Temalt on kokku trükis ilmunud tema kuus luulekogu. Tänu Sinule oleme kõik saanud vaimult palju rikkamaks.

Soovime Sulle tugevat tervist ja palju õnnelikke aastaid!

Rannarootsi muuseumipere koos „Neljapäevamemmedega“

Silvi-Astrid Mickelin

S:t Mikaelsskyrkan

Rüütli 9

10130 Tallinn

Den 15 juni öppnar sommarkyrkan åter sina portar. Under besöket får man bekanta sig med kyrkans och estlandssvenskarnas spännande historia, besöka estlandssvenskarnas kyrkomuseum. Svenska St. Mikaelss sommarkyrka är öppen fram till den 15 augusti kl. 11–15 på vardagarna och välkomnar alla!

26 juni kl 12	Gudstjänst på Rågöarna
10 juli kl 16	Kyrkogårdsgudstjänst i Vilivalla (Vippal)
24 juli kl 12	Gudstjänst på Nargö med avslutning på kyrkogården
28-29 juli	Olofsdagar på Ormsö
14 augusti kl. 12	Gudstjänst i Nargö S:ta Maria kapell
8 september kl. 12	Gudstjänst i Nargö S:ta Maria kapell

15. juunil alustab taas tegevust Rootsi-Mihkli suvekirik. Selle käigus saab tutvuda kiriku ja rannarootslaste põneva ajaloo ja külastada Eestirootslaste kirikumuseumi. Tallinna Rootsi-Mihkli suvekirik on avatud kuni 15. augustini argipäeviti kl. 11–15. Tere tulemast!

26. juuni kl 12	Jumalateenistus Pakritel
10. juuli kl 16	Vilivalla Surnuaiapäha
24. juuli kl 12	Jumalateenistus ja surnuaiapäha Naissaarel
28.-29. juuli	Olavipäevad Vormsil
14. august kl. 12	Jumalateenistus Naissaare Püha Maarja kabelis
8. september kl. 12	Jumalateenistus Naissaare Püha Maarja kabelis

Rannarootsi muuseum 2016/Aibolands museum 2016

30 juni	Pakri näituse avamine/Invingning av utställningen om Rågöarna kl 12.00
16 juli	Merekultuuri päev/Sjökulturdag
20-22 juli	Talgud Ruhnu muuseumis ja Korski talus/Talko på Runö museum och Korsgården
13 augusti	Lesta teemapäev koos programmiga/Temadag för rökt fisk – flundra kl 12.00
20 augusti	Käsitöömeistrite päev koostöös Stundars muuseumiga Soomest/Hantverksdag med Stundars museum från Finland

Tere tulemast!/Välkomna!